

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

READAPTACJA SPOŁECZNA OSÓB OPUSZCZAJĄCYCH ZAKŁADY KARNE W OPARCIU O MODEL ABCD

BUDOWANIE MOSTÓW POMIĘDZY
ZAKŁADEM KARNYM A SPOŁECZEŃSTWEM

**Bożena Majerek
Katarzyna Wojtanowicz**

RECENZENTKI:

dr Agnieszka Domagała-Kręcioch, dr Maria Katarzyna Grzegorzewska

WSPÓŁPRACA:

mgr inż. Maciej Dymacz

Projekt DIACEN o numerze identyfikacyjnym 2016-1-RO01-KA204-024564 powstał przy wsparciu finansowym Komisji Europejskiej.

Publikacja odzwierciedla jedynie stanowisko autora a Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za umieszczoną w niej zawartość merytoryczną ani za sposób wykorzystania zawartych w niej informacji.

ISBN 978-83-943609-8-6

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
1 • Statystyczny osadzony, czyli profil „typowego więźnia”	7
2 • Główne problemy i potrzeby skazanych	15
3 • Przebieg przygotowania skazanych do zwolnienia w procesie resocjalizacji	19
4 • Model ABCD w readaptacji osób opuszczających zakłady karne	23
5 • Etapy i narzędzia pracy metodą ABCD	51
6 • Przykłady dobrych praktyk w zakresie realizacji programów readaptacyjnych	55

Wstęp

Wsparcie w powrocie do życia społecznego osoby opuszczającej zakład karny stanowi wyzwanie stawiane przed służbami społecznymi. W proces ten zaangażowanych jest wiele instytucji i organizacji, dysponujących wieloma metodami i narzędziami pracy, a nadal słyszymy o niskiej skuteczności resocjalizacji. Osoba osadzona przebywająca w izolacji wymaga ponownej adaptacji do życia społecznego, a niejednokrotnie przygotowania do podejmowania ról społecznie akceptowanych i pożądaných, których dotąd nigdy nie pełniła. Istotą tego procesu jest edukacja i socjalizacja. Edukacja jako proces zdobywania wiedzy, umiejętności i kompetencji prowadzi do kształtowania pożądaných cech i umiejętności. Celem socjalizacji jest natomiast nabywanie pożądaných norm i wartości oraz wzorców zachowań. Skuteczna realizacja tych procesów wymaga wielopłaszczyznowego oraz interdyscyplinarnego podejścia.

Oddajemy w Państwa ręce poradnik, który ma przybliżyć wykorzystanie potencjałów osobistych osób osadzonych oraz potencjałów społecznych, sieci współpracy, które wspólnie mają przełożyć się na skuteczny proces readaptacji osób opuszczających placówki penitencjarne. Model ABCD to nowa koncepcja, oparta na trzech filarach, które sprowadzają się do tworzenia sieci współpracy, wzajemnych relacji oraz partnerstw na rzecz rozwoju. Wszelkie działania podejmowane w ramach modelu ABCD koncentrują się na potrzebach i zasobach, a nie jak w wielu innych schematach na zdefiniowanych problemach.

Każdy człowiek posiada potencjał, który może wnieść na rzecz budowania dobra wspólnego w danej społeczności. Odkrywanie tych zasobów może stanowić podstawę procesu resocjalizacji i readaptacji społecznej osób osadzonych w placówkach penitencjarnych. Model ABCD prowadzi zatem do przedefiniowania roli placówki penitencjarnej w procesie readaptacji społecznej osób opuszczających zakłady karne.

1

Statystyczny osadzony, czyli profil „typowego więźnia”

Niezwykle trudno jest ustalić jednorodny model człowieka, który staje się przestępcą. Na podstawie licznych badań stwierdzono jednak, że zaburzenie struktury osobowości, chociaż nie jest warunkiem koniecznym, to jednak silnie determinuje proces wchodzenia w sytuacje przestępcze. Jej przejawem jest osobowość nieprawidłowa, wcześniej występująca w literaturze jako psychopatia oraz socjopatia¹. Światowa Organizacja Zdrowia w Międzynarodowej Statystycznej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych (ICD-10) zaleca używanie terminu **osobowość dysocjalna**, podając jej następujący opis:

- bezwzględne nieliczenie się z uczuciami innych,
- silna i utrwalona postawa nieodpowiedzialności i lekceważenia norm, reguł i zobowiązań społecznych,
- niemożność utrzymania trwałych związków z innymi, chociaż nie ma trudności w ich nawiązywaniu,
- bardzo niska tolerancja frustracji i niski próg wyzwalania agresji, w tym zachowań gwałtownych,
- niezdolność przeżywania poczucia winy i korzystania z doświadczeń, a w szczególności z doświadczanych kar,
- wyraźna skłonność do obwiniania innych,
- nadmierna drażliwość.

¹ I. Dybalska, *Trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego – między diagnozą a działaniem*, Warszawa: Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, 2012.

Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne (APA) wypracowało natomiast na gruncie systemu diagnostycznego konstrukt osobowości antyspołecznej, który wg DSM-IV pojawia się przed 15. rokiem życia i przejawia się występowaniem co najmniej trzech spośród poniższych kryteriów:

- nieprzestrzeganie norm społecznych odnoszących się do zachowań zgodnych z prawem,
- nieuczciwość (np. powtarzające się kłamstwa, używanie fałszywych nazwisk i pseudonimów, oszukiwanie innych w celu uzyskania własnych korzyści lub dla samej przyjemności),
- impulsywność lub niezdolność planowania,
- drażliwość i agresywność (w tym bójki, napady),
- lekkomyślne lekceważenie bezpieczeństwa własnego oraz innych,
- trwały brak odpowiedzialności (np. wielokrotne niepowodzenia utrzymania stałej pracy, niedotrzymywanie zobowiązań finansowych),
- brak wyrzutów sumienia, obojętność na wyrządzone krzywdy innym.

Oczywiście nie każda osoba dys socjalna jest przestępcą, ani nie każdy osadzony posiada osobowość dys socjalną. Jednak, według statystyk, takie jednostki dość często stają się sprawcami przestępstw, tzn. 50–80% skazanych odbywających wyroki w zakładach karnych spełnia kryteria antyspołecznego zaburzenia osobowości².

Na podstawie danych statystycznych można zatem określić przybliżony obraz osoby pozbawionej wolności, przebywającej w placówce penitencjarnej. Uwzględniając 16 kolejnych kategorii, można stworzyć profil „typowego więźnia”.

---

² Ł. Barwiński, *Osobowość dys socjalna*, https://psychiatria.mp.pl/zaburzenia_osobowosci/77208,osobowosc-dys socjalna [dostęp: 04.07.2018]

Tabela 1. Statystyczny profil „typowego więźnia” w Polsce

L. p.	Kategoria	Dominujące cechy	Opis statystyczny
I. CZYNNIKI SOCJOGENNE			
1.	płeć	mężczyzna	41% populacji stanowią młodzi mężczyźni w wieku do 30 lat
2.	stan cywilny	kawaler	kawaler (55,5%), żonaty (27,9%), rozwiedziony (11,6%), wdowiec (5%)
3.	stan rodzinny	ojciec 1 dziecka	1 dziecko (43,6%), 2 (13,8%), 3 i więcej (6,9%)
4.	miejsce zamieszkania (w tym bezdomność)	miasto powyżej 50 tys.	wieś (21,6%), miasto do 20.tys (10%), miasto pow. 50 tys. (32,6%), miasto pow. 100 tys. (24,1%), „wymeldowani donikąd” (3-4%)
5.	wykształcenie	zasadnicze zawodowe, gimnazjalne i poniżej	
6.	wyuczony zawód	56% posiada zawód	
7.	kwalifikacje zawodowe	44% nie posiada kwalifikacji	
8.	aktywność zawodowa	67% bezrobotnych	
II. CZYNNIKI PSYCHOGENNE			
9.	uzależnienia	alkohol (28,1%), środki odurzające (9,9%), zaburzenia preferencji seksualnych (9,4%)	Rozpoznanie wśród pacjentów oddziałów terapeutycznych dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi.
10.	zaburzenia osobowości	61,7%	
11.	inne zaburzenia	upośledzenie umysłowe (31,4%) w tym w stopniu lekkim (25,9%) i umiarkowanym (4,4%)	
III. STAN ZDROWIA wg liczby porad lekarskich i leczenia szpitalnego			
12.	Subiektywna ocena stanu zdrowia	bardzo wysokie poczucie choroby, w tym ponad 67 tys. konsultacji psychiatrycznych.	Statystyczny osadzony ma wg liczby porad lekarskich bardzo wysokie poczucie choroby.
13.	Stwierdzone nasilenie zachorowań	choroby zakaźne	Co 6-ty osadzony był leczony z powodu chorób zakaźnych, w tym zapalenia wątroby (75%), chorób wenerycznych i gruźlicy, a także HIV/AIDS, wszawicy, świerzbu.

L. p.	Kategoria	Dominujące cechy	Opis statystyczny
IV. CZYNNIKI KRYMINOGENNE			
14.	Powrotność do przestępstwa	52% to osoby pierwszy raz odbywające karę i tymczasowo aresztowani; 48% to recydywiści penitencjarni	
15.	Charakter przestępstwa	czyn przestępczy dokonany z użyciem przemocy	Rozboje, zabójstwa, znęcanie się nad rodziną
16.	Wymiar kary	do 2 lat	60,6% skazanych odbywa wyrok do lat 2

Źródło: I. Dybalska, *Trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego – między diagnozą a działaniem*, Warszawa: Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, 2012, s. 51-52.

Zatem przeciętny polski więzień to młody mężczyzna, o słabym zdrowiu, który popełnił przestępstwo z użyciem przemocy, odbywa wyrok do 2 lat, jest długotrwale bezrobotny, stanu wolnego, ma co najmniej 1 dziecko, przed osadzeniem zamieszkiwał w mieście powyżej 50 tys. mieszkańców.

Tabela 2. Statystyczny profil „typowego więźnia” w Portugalii

L. p.	Kategoria	Dominujące cechy	Opis statystyczny
I. CZYNNIKI SOCJOGENNE			
1.	pleć	mężczyzna	93,6% populacji więźniów stanowią mężczyźni. 32% to mężczyźni w wieku od 30 do 39 lat.
2.	stan cywilny	brak dostępnych danych statystycznych	Badania naukowe wykazują, że większość więźniów w Portugalii to osoby stanu wolnego, a następnie osoby rozwiedzione, pozostające w związku małżeńskim oraz owdowiałe.
3.	stan rodzinny	brak dostępnych danych statystycznych	Badania naukowe wykazują, że przed osadzeniem w zakładzie karnym większość skazanych, zarówno mężczyzn, jak i kobiet, zamieszkiwała wspólnie z partnerem życiowym.

L. p.	Kategoria	Dominujące cechy	Opis statystyczny
4.	miejsce zamieszkania (w tym bezdomność)	brak dostępnych danych statystycznych	Większość więźniów odbywa karę w więzieniach znajdujących się poza ich geograficznym obszarem zamieszkania. Sytuacja ta przedstawia się gorzej w przypadku kobiet (z wyjątkiem tych, które mieszkają w Lizbonie i Porto), ponieważ w Portugalii są tylko dwa więzienia dla kobiet, jedno w Lizbonie, drugie w Porto.
5.	wykształcenie	według danych statystycznych (2016), spośród 13 779 więźniów, 10 736 więźniów (77,92%) miało wykształcenie podstawowe (do 9 klasy), a 1 574 więźniów (11,42%) miało pełne wykształcenie średnie (do 12 klasy). Tylko 462 skazanych (3,35%) nie potrafi czytać ani pisać.	W 2017 roku 28% (prawie 3700) populacji więźniów uczęszczało na zajęcia podczas pobytu w więzieniu.
6.	wyuczony zawód	brak dostępnych danych statystycznych	
7.	kwalifikacje zawodowe	brak dostępnych danych statystycznych	
8.	aktywność zawodowa	brak dostępnych danych statystycznych	
II. CZYNNIKI PSYCHOGENNE			
9.	uzależnienia	brak dostępnych danych statystycznych	W odniesieniu do tych czynników psychogennych nie ma dostępnych danych statystycznych.
10.	zaburzenia osobowości	brak dostępnych danych statystycznych	
11.	inne zaburzenia	Według danych statystycznych w 2017 roku 275 więźniów (2% populacji więźniów) zostało uznanych przez sąd za niebezpiecznych.	
III. STAN ZDROWIA wg liczby porad lekarskich i leczenia szpitalnego			
12.	Subiektywna ocena stanu zdrowia	brak dostępnych danych statystycznych	brak dostępnych danych statystycznych
13.	Stwierdzona ciężkość choroby	choroby zakaźne	Według dostępnych danych, 4,5% populacji więźniów jest zarażonych wirusem HIV, 1,2% ma zapalenie wątroby typu B, a 10,1% ma zapalenie wątroby typu C.

L. p.	Kategoria	Dominujące cechy	Opis statystyczny
IV. CZYNNIKI KRYMINOGENNE			
14.	Powrotność do przestępstwa	brak dostępnych danych statystycznych	
15.	Charakter przestępstwa	Według danych statystycznych z 2017 roku przestępstwa przeciwko mieniu, zwłaszcza kradzieże i rozboje, we wszystkich swoich formach, stanowią najpowszechniejszy rodzaj przestępstw. Kolejnymi są przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu (napaść, przemoc w rodzinie, groźba i przymus).	kradzieże samochodu (3,0%), kradzieże kieszonkowe (3,9%), włamania (3,6%). Napady stanowią 6,8% przestępstw w portugalskich statystykach kryminalnych, a następnie występuje przemoc w rodzinie (6,6%) ³ .
16.	Wymiar kary	brak dostępnych danych statystycznych	Zważywszy na to, że najpowszechniejsze przestępstwa w Portugalii to przestępstwa przeciwko mieniu, najczęściej wymierzaną karą jest kara pozbawienia wolności od 2 do 3 lat.

³ Źródło: Annual Report of Internal Security – 2017, dostępny pod adresem: <https://www.portugal.gov.pt/download-ficheiros/ficheiro.aspx?v=9f0d7743-7d45-40f3-8cf2-e448600f3af6>

Tabela 3. Statystyczny profil „typowego więźnia” w Rumunii

L. p.	Kategoria	Dominujące cechy	Opis statystyczny
I. CZYNNIKI SOCJOGENNE			
1.	płeć	mężczyzna	16 – 18 lat = 2 18 – 21 lat = 6 21 – 30 lat = 260 (29,05%) 31 – 40 lat = 291 (32,51%) 41 – 50 lat = 216 (24,13%) 51 – 60 lat = 93 (10,39%) Ponad 60 lat = 27 (3,02%) 30% populacji to mężczyźni w wieku do 30 lat.
2.	stan cywilny	konkubinaty	kawaler/panna (31,35%), żonaty/zamężna (24,07%), rozwiedziony/rozwiedziona (6,15%), wdowiec/wdowa (1,23%), konkubent/konkubina (37,17%)

L. p.	Kategoria	Dominujące cechy	Opis statystyczny
3.	stan rodzinny	ojciec 1 dziecka	1 dziecko (50,27%), 2 (18,02%), 3 i więcej (6,71%), 0 dzieci (25%)
4.	miejsce zamieszkania (w tym bezdomność)	miasto ponad 50%	wieś (43,24%), miasto (56,76%)
5.	wykształcenie	zasadnicze zawodowe, gimnazjum i podstawowe	brak wykształcenia 10,16%, wykształcenie podstawowe 15,31%, gimnazjum 34,97%, średnie 17,43%, zawodowe 16,20%, wyższe 5.70%
6.	wyuczony zawód	57,55% skazanych posiada zawód	
7.	kwalifikacje zawodowe	42,10% więźniów nie posiada kwalifikacji zawodowych	
8.	aktywność zawodowa	42,44% skazanych to osoby bezrobotne	
II. CZYNNIKI PSYCHOGENNE			
9.	uzależnienia	alkohol (3,12%), narkotyki (3,67%), zaburzenia preferencji seksualnych (1,8%)	Rozpoznanie wśród pacjentów oddziałów terapeutycznych dla skazanych z zaburzeniami umysłowymi innymi niż psychotyczne.
10.	zaburzenia osobowości	21% (9,36% z nich w trakcie leczenia medycznego)	Wielu zatrzymanych popełniło czyn pod wpływem alkoholu, ale nie zostali zdiagnozowani jako osoby uzależnione od alkoholu.
11.	inne zaburzenia	np. opóźnienie umysłowe (9%), w tym lekkie (5%) i umiarkowane (3%)	
III. STAN ZDROWIA wg liczby porad lekarskich i leczenia szpitalnego			
12.	Subiektywna ocena stanu zdrowia	bardzo wysokie, subiektywne poczucie choroby, w tym duża liczba konsultacji psychiatrycznych	Statystyczny osadzony ma wg liczby porad lekarskich bardzo wysokie poczucie choroby.
13.	Stwierdzona ciężkość choroby	choroby zakaźne	Co piąty osadzony był leczony z powodu chorób zakaźnych, w tym zapalenia wątroby, chorób wenerycznych i gruźlicy, a także HIV/AIDS, wszawicy, świerzb.

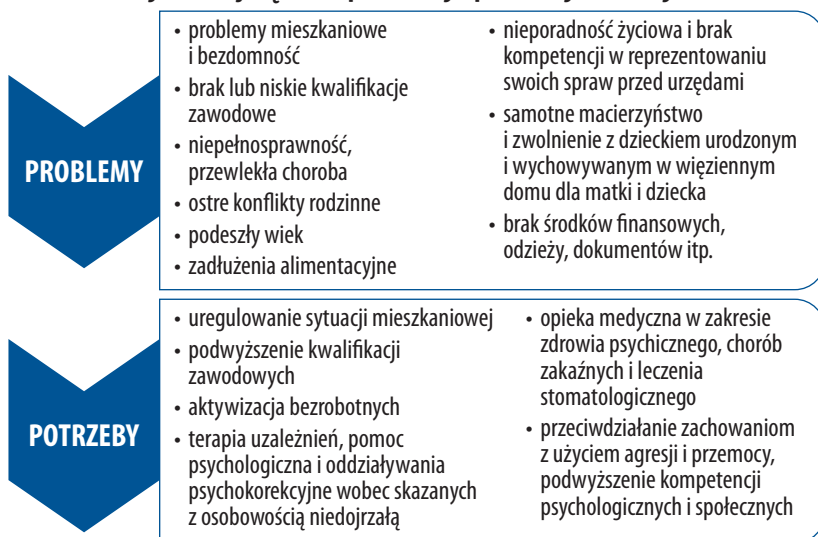
L. p.	Kategoria	Dominujące cechy	Opis statystyczny
IV. CZYNNIKI KRYMINOGENNE			
14.	Powrotność do przestępstwa	60,91% to osoby odbywające karę po raz pierwszy i tymczasowo aresztowane; 39,08% to recydywiści penitencjami	
15.	Charakter przestępstwa	czyn przestępczy dokonany z użyciem przemocy (45,94%)	Rozboje, zabójstwa, przemoc domowa, gwałt, obrażenia ciała.
16.	Wymiar kary	do 5 lat	60,91% skazanych odbywa wyrok do 5 lat (15,78% skazanych odbywa wyrok do 2 lat).

2

Główne problemy i potrzeby skazanych

W statystyce wielkich liczb zaciera się jednostka z jej specyficznym układem cech psychospołecznych oraz problemów i potrzeb. Zatem nadrzędną zasadą pracy z osobami pozbawionymi wolności jest zasada indywidualizacji. Niemniej jednak do najczęściej pojawiających się problemów osób skazanych, opuszczających zakłady karne należy zaliczyć problemy mieszkaniowe, finansowe, rodzinne i zdrowotne. Z nimi również związane są zasadnicze potrzeby, które należy uwzględnić w procesie readaptacji skazanych.

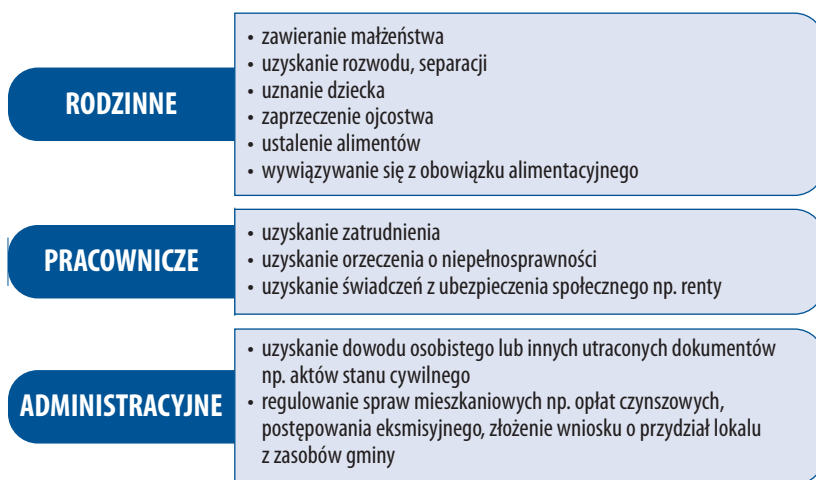
Rys. 1. Najczęstsze problemy i potrzeby skazanych

Źródło: na podstawie I. Dybalska, *Trudności w przystosowaniu się do życia ...*, dz. cyt., s. 53

Wśród powyżej wskazanych problemów wyodrębnić należy trzy zasadnicze obszary działań, zmierzające do rozwiązywania problemów skazanych w procesie readaptacji:

Rys. 2. Obszary problemów możliwych do regulowania w trakcie odbywania kary

Źródło: na podstawie I. Dybalska, *Trudności w przystosowaniu się do życia ...*, dz. cyt., s. 53.

Oprócz problemów wskazanych na powyższym rysunku należy wziąć pod uwagę również całe spektrum cech indywidualnych, będących często przyczyną trudności prowadzonych działań resocjalizacyjnych i readaptacyjnych. Wśród nich można wymienić między innymi: długą karierę przestępczą, brak samokrytycyzmu, nieumiejętność wchodzenia w związki emocjonalne, uzależnienie od alkoholu, brak poczucia winy, lekceważący stosunek do norm moralnych, brak wiary we własne możliwości, niska samoocena, niski poziom umysłowy, sugestywność oraz łatwość ulegania wpływowi otoczenia⁴. Uogólniając należy wyróżnić pięć głównych czynników, które mogą utrudniać readaptację społeczną skazanych:

⁴ A. Kieszowska, *Problemy readaptacyjne osób opuszczających placówki resocjalizacyjne*, „Pracuj” , nr 2, 2009, s100.

Czynnik I tworzą zmienne, które wskazują na zaburzenia neurotyczne przejawiające się zaniżoną samooceną, nieumiejętnością przeciwstawiania się presji otoczenia, a także wysoki poziom lęku.

Czynnik II zawiera zmienne wskazujące na identyfikację z normami i wzorami zachowań podkultury przestępczej; jako dodatkowa wystąpiła w tym czynniku również zmienna, którą można definiować jako prizonizację, czyli przystosowanie się do życia więziennego.

Czynnik III tworzą zmienne określające nieumiejętność panowania nad swoimi reakcjami i rozładowywania napięcia emocjonalnego (impulsywność i skłonność do agresji), a także słaby stan zdrowia i skłonność do alkoholu.

Czynnik IV zawiera zmienne wskazujące na brak wyuczonego zawodu, bardzo niski poziom wykształcenia, a także na brak wsparcia w rodzinie.

Czynnik V koncentruje się na problemie skłonności do wykonywania innych⁵.

---

⁵ A. Szymanowska, *Czynniki sprzyjające i utrudniające readaptację społeczną recydywistów*, [w:] H. Machel (red.), *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w Polsce – w poszukiwaniu skuteczności*, WUG, Gdańsk 2006, s. 190.

3

Przebieg przygotowania skazanych do zwolnienia w procesie resocjalizacji

Przygotowanie osadzonych do samodzielnego życia przebiega w trzech kolejnych fazach wykonywania kary. W obrębie każdego z nich prowadzone są działania, zmierzające do identyfikacji potrzeb osadzonych oraz rozwiązywania najważniejszych problemów.

W przebiegu procesu resocjalizacji aktywny udział bierze zarówno osadzony, jak i służba więzienna.

Tabela 4. Fazy przygotowania do zwolnienia w procesie resocjalizacji

Fazy wykonywania kary		Proces z perspektywy skazanego	Działania SW w ramach systemu penitencjarnego
I.	Od chwili osadzenia	<ul style="list-style-type: none"> – adaptowanie się do warunków izolacji – udział w ofercie resocjalizacyjnej – poddawanie się co 6 miesięcy ocenie procesu resocjalizacji – modyfikowanie procesu w zależności od oceny efektów 	Diagnoza potrzeb – planowanie i wdrażanie działań: zatrudnianie, nauczanie, terapia uzależnień, leczenia, umożliwianie kontaktów z rodziną i przedstawicielami instytucji zew., zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowe, szkolenia zawodowe
II.	Na 6 miesięcy przed warunkowym zwolnieniem lub końcem kary	Przygotowanie do opuszczenia ZK: <ul style="list-style-type: none"> – ocena zasobów własnych – weryfikacja potrzeb niezbędnych do prawidłowej readaptacji – uzupełnienie deficytów – organizacja środowiska zewnętrznego 	Wdrażanie krótkich programów podnoszących kompetencje społeczne skazanych, w zależności od zdiagnozowanych deficytów, porządkowanie spraw życiowych na poziomie administracyjnym, o ile nie zostały zrealizowane w fazie I. Przygotowanie środowiska z udziałem kuratora sądowego do powrotu skazanego.

Fazy wykonywania kary	Proces z perspektywy skazanego	Działania SW w ramach systemu penitencjarnego
III. W chwili zwolnienia	1. Rozliczanie się z ZK. 2. Fizyczne opuszczenie jednostki.	Wydanie „Świadectwa zwolnienia” oraz zdeponowanych dokumentów, wyników badań i leczenia, pieniędzy, odzieży, a w razie ich braku: <ul style="list-style-type: none"> – przyznanie zapomogi pieniężnej, odzieżowej – zapewnienie chorym transportu do miejsca pobytu – udzielenie informacji o możliwości ubiegania się o dalszą pomoc, wskazanie właściwych instytucji środowiska otwartego

Źródło: I. Dybalska, *Trudności w przystosowaniu się do życia ...*, dz. cyt., s. 68

Skuteczne rozwiązywanie problemów skazanych

Rozwiązywanie problemów osób skazanych powinno odbywać się na każdym etapie wykonywania kary. Skuteczność podejmowanych w tym celu działań zależy od:

1. **Osób i instytucji uczestniczących w procesie readaptacji**, a przede wszystkim od trafności diagnozy problemów psychospołecznych ustalonych w początkowej fazie wyroku, operacjonalizacji problemów ze względu na ich wagę dla głównego celu, profesjonalizacji i współpracy ponadresortowej oraz dostępności środków materialnych i regulacji prawnych umożliwiających skuteczne działania.
2. **Skazanych**, ich świadomości problemów i rzetelnego informowania o swojej faktycznej sytuacji, w czasie umożliwiającej skuteczną interwencję, motywacji do zmiany, umiejętności rozpoznawania i ustalania hierarchii problemów, aktywnego treningu w samodzielnym rozwiązywaniu problemów, uznania ograniczeń wynikających z przepisów prawa i akceptacji alternatywnych rozwiązań.

Istnieje wiele czynników, które mogą zarówno zakłócać, jak i wspierać proces readaptacji społecznej skazanych. Do najważniejszych zaliczyć można:

CZYNNIKI PSYCHOGENNE	<ul style="list-style-type: none"> • norma intelektualna • prawidłowa struktura osobowości • dobry stan zdrowia
CZYNNIKI SOCJOGENNE	<ul style="list-style-type: none"> • posiadanie i prawidłowe więzi z rodziną • wykształcenie • kwalifikacje i doświadczenia zawodowe • dojrzałość społeczna
ZASOBY SOCJALNE	<ul style="list-style-type: none"> • miejsce zamieszkania • legalne źródło utrzymania • brak obciążeń finansowych przekraczających możliwość spłaty

Źródło: I. Dybalska, *Trudności w przystosowaniu się do życia ...*, dz. cyt., s. 55.

W procesie readaptacji skazanych ważna jest profesjonalna współpraca między różnymi instytucjami, które dysponują wieloma środkami ułatwiającymi przystosowanie osób opuszczających zakłady karne do życia w społeczeństwie.

4

Model ABCD w readaptacji osób opuszczających zakłady karne

Resocjalizacja osób osadzonych w zakładach karnych jest głównym przedmiotem oddziaływań penitencjarnych. Głównym celem resocjalizacji jest przygotowanie osób przebywających w izolacji do funkcjonowania społecznego po opuszczeniu murów zakładu karnego, przestrzeganie norm prawnych i zwyczajowych. Oddziaływania te mają prowadzić do tego, aby jak najmniej osób powróciło na drogę przestępstwa. Ciągłe poszukuje się skutecznych metod resocjalizacji, które wzmocnią proces readaptacji osób opuszczających zakłady karne.

Model ABCD – rozwój społeczności oparty na zasobach *(Asses – Based Community Development)*

Jednym z takich narzędzi może być model ABCD. Dla skutecznej readaptacji społecznej osób opuszczających zakłady karne niezbędnym jest tworzenie odpowiednich warunków w społeczeństwie poprzez umiejętne wykorzystanie potencjału tkwiącego w każdym członku społeczności, również w tym, który przez ostatni okres swojego życia był od tego społeczeństwa izolowany.

Model ABCD opiera się na trzech fundamentach:

I. Praca na zasobach – opieranie się na zasobach oznacza, że koncentrujemy się na odkrywaniu wewnętrznego potencjału danej społeczności do podejmowania określonych działań. W odniesieniu do osób opuszczających placówki penitencjarne sprowadza się to do działań w zakresie readaptacji społecznej, w taki sposób, aby podejmować pożądaną aktywność społeczną, zgodną z normami prawnymi i społecznie akceptowanymi,

II. Skupienie na tym co wewnętrzne – każda społeczność posiada zasoby: wiedzę, umiejętności, kompetencje, które dobrze zdiagnozowane i ukierunkowane na ich wykorzystanie mogą zbudować sprawnie działającą społeczność, wspierającą słabszych członków tej grupy,

III. Scalanie społeczności relacjami – wspólnoty społeczne umacniają się dzięki połączeniom między ludźmi, które umożliwiają im wykazanie się swoimi możliwościami. Relacje ujawniają zasoby społeczne poprzez generowanie pozytywnych połączeń pomiędzy składowymi elementami:

- **jednostki** – ze swoją wiedzą, kompetencjami i umiejętnościami, które zostają wniesione w relacje społeczne. Każdy człowiek ma wiele zasobów, którymi może podzielić się ze społeczeństwem pod warunkiem, że będzie miał taką szansę,
- **lokalne stowarzyszenia/grupy nieformalne** – są to społeczności, czasami bardzo niewielkie, w których ludzie mają możliwość realizacji swoich potrzeb, np. grupy osiedlowe, związki wyznaniowe, grupy samopomocowe, bractwa, chóry, kluby i inne,
- **instytucje** – są to podmioty zarówno publiczne, jak i biznesowe oraz organizacje non – profit, np. urzędy, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe – stowarzyszenia i fundacje, które mogą udzielać wsparcia danym społecznościom,

- **lokalna ekonomia** – wymiana gospodarcza wprowadzająca w obieg pieniądze, dobra i usługi, które jako społeczność ludzie kupują, sprzedają, wynajmują i inwestują,
- **świat materialny** – są to zasoby naturalne i wytworzone np. rzeki, krajobrazy, budynki, pola, ulice oraz infrastruktura komunikacyjna.

Metoda ABCD diagnozuje, uwidacznia i konkretyzuje powyższe struktury w budowaniu silnych społeczności. Siła płynie z połączonych, wszystkich trzech filarów, które stanowią wspólne działania koncentrujące się wokół odkrywania lokalnych zasobów, łączenia tych zasobów w proces współpracy, a następnie stwarzanie dla nich możliwości, żeby były przyteczne i mocne we wspólnym działaniu⁶.

Kiedy grupa ludzi odkrywa co posiada ➡ odnajduje siłę

**Kiedy ludzie organizują się w nowych połączeniach i relacjach
➡ rozbudowują swoją siłę**

**Kiedy wspólnie zwiększają swoją skuteczność ➡ wykorzystują
własną siłę do rozwiązywania problemów i realizacji celów**

Aby zatem wprowadzać skuteczny proces resocjalizacji, jego realizatorzy muszą zastosować mechanizmy aktywnej polityki, tj. takiej, która angażuje wszystkie zasoby instytucjonalne, organizacyjne, materialne, a przede wszystkim osobowe. W tym wymiarze bardzo ważną rolę odgrywa kapitał społeczny, który z jednej strony może realizować szereg działań środowiskowych, z drugiej zaś samorealizować swój proces wprowadzania zmiany i rozwoju. Istotnym jest, aby człowiek, niezależnie w jakiej wspólnotcie i na jakim poziomie przyszło mu żyć

⁶ M. Green, H. Moore, J. O'Brien, *Rozwój społeczności w oparciu o zasoby Model ABCD w praktyce*, Wydawnictwo CRZL, Warszawa 2013, s. 20-22

ponosił odpowiedzialność za swoje życie. Człowiek, jako istota rodzinna i społeczna funkcjonuje w tych dwóch płaszczyznach. Przynależność społeczna jest dla niego wspólnotą, w której może wzajemnie wspierać się w dążeniach do realizacji celów, w tym tych o charakterze egzystencjalnym⁷.

Organizowanie społeczności lokalnej skupia się zatem na mobilizowaniu do działania grup i zbiorowości terytorialnych w zakresie rozpoznawania i aktywnego realizowania swoich potrzeb. Społeczność jest tu zatem definiowana jako:

1. Wspólnota miejsca zamieszkania, lokalna – tworząca wspólnotę terytorialną, np. sąsiedztwo, osiedle, miasteczko, wieś.
2. Wspólnota interesów, kategoriałna – posiadająca wspólną potrzebę do zaspokojenia, problem do rozwiązania np. osoby opuszczające zakłady karne, osoby bezrobotne, osoby uzależnione, osoby chorujące psychicznie⁸.

Organizowanie społeczności lokalnej jest ustrukturyzowaną metodą pracy środowiskowej, głównie ze społecznościami marginalizowanymi, zaniedbanymi, posiadającymi pewien potencjał rozwoju, który wymaga jednak wzmocnienia i uruchomienia przez interwencję z zewnątrz⁹. W takim zakresie postrzegane jest działanie resocjalizacyjne. Jest to również zadanie, podejmujące działania z zakresu animacji lokalnej, organizowania sieci społecznych i planowania społecznego.

Istotną rolę planowania w modelu ABCD stanowi diagnoza zasobów społecznych, a następnie przełożenie ich na konkretne działania, które mają służyć rozwiązaniu problemów i realizacji celów¹⁰.

---

⁷ Klose A., *Odpowiedzialność społeczna dzisiaj*, Wydawnictwo Naukowe PAT, Kraków 1999 s. 17

⁸ Wódz K., Kowalczyk B. (red.), *Organizowanie społeczności. Modele i strategie działania*, Wydawnictwo CRZL, Warszawa 2014, s. 32

⁹ Rymśa M.(red.), *Pracownicy socjalni i praca socjalna w Polsce*, Wydawnictwo IPS, Warszawa 2012, s. 32

¹⁰ M. Green, H. Moore, J. O'Brien, *Rozwój społeczności w oparciu o zasoby Model ABCD w praktyce*, Wydawnictwo CRZL, Warszawa 2013, s. 34

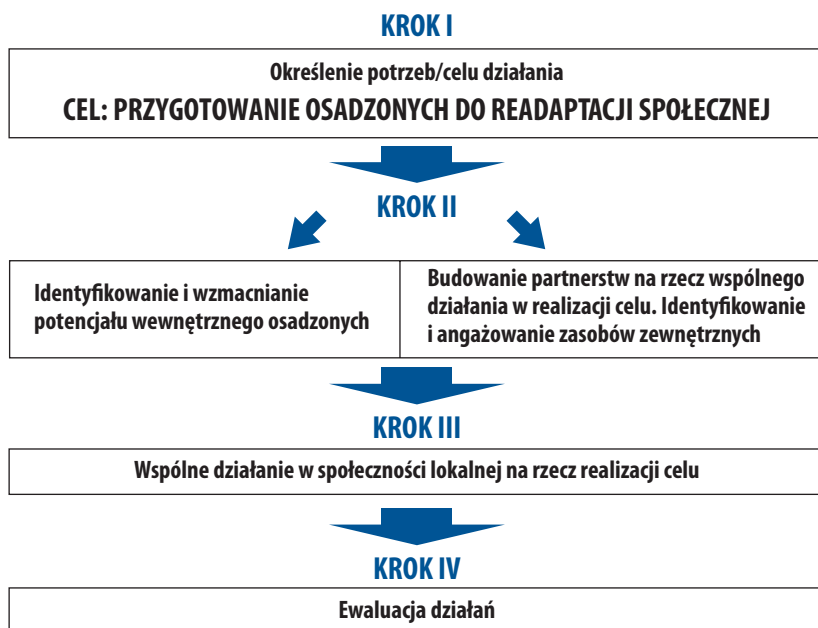
Rys. 3. Schemat planowania w modelu ABCD

Schemat działania według modelu ABCD w readaptacji społecznej osób opuszczających zakłady karne

Każde działanie wymaga dobrego przygotowania, określenia celu i dróg dotarcia do tego celu. Działanie jest podstawowym składnikiem wszelkich procesów, również procesu resocjalizacji i readaptacji.

Rys. 4. Schemat działania w modelu ABCD

KROK I:

„Choć droga niedaleka, nie dojdiesz, jeśli do celu nie zmierzasz”
Przysłowie chińskie

Jak określać cel?

Cel to określenie sytuacji, w jakiej osoba lub rodzina chciałaby się znaleźć dzięki rozwiązaniu lub ograniczeniu istniejących problemów i realizacji zdefiniowanych potrzeb.

Określa on przewidywalny, pożądany stan rzeczy, jaki powinien zostać osiągnięty dla poprawy funkcjonowania osoby lub rodziny, wobec których planujemy podjąć działania.

Zasada formułowania celów SMARTER

Prosty	Jego zrozumienie nie powinno stanowić problemu, sformułowanie powinno być jednoznaczne i niepozostawiające miejsca na luźną interpretację. Szczególnie ważne jest używanie języka zrozumiałego dla osoby lub rodziny – język, jakim posługuje się pracownik musi być językiem osoby lub rodziny, formułując cele pracownik powinien posługiwać się zwrotami używanymi przez nią, a nie sformułowaniami profesjonalnymi typu „reintegracja zawodowa”.
Mierzalny	Tak sformułowany, aby można było jednoznacznie „sprawdzić” jego realizację.
Osiągalny	Cel musi być realistyczny.
Istotny	Cel powinien być ważnym krokiem naprzód, musi stanowić określoną wartość dla osoby, która będzie go realizować. Nie powinien być formułowany przez negację.
Określony w czasie	Cel powinien mieć dokładnie określony horyzont czasowy, w jakim zamierzamy go osiągnąć.
Atrakcyjny	Cel nie może być obojętny osobie go ustanawiającej, musi motywować do osiągnięcia go.
Zapisany	Zapisanie celu spełnia kilka funkcji: nie zapomnimy o nim, zapisanie celu motywuje do jego osiągnięcia – nie można udawać, że cel nie istnieje, gdy jest zapisany.

Opracowano na podstawie: *Standardy Pracy Socjalnej. Rekomendacje metodyczne i organizacyjne*. Wrzes 2013

KROK II

Ten etap działania prowadzony jest dwukierunkowo. Równocześnie prowadzimy działania wobec osób osadzonych w zakładzie karnym, jak i w środowisku zewnętrznym.

II.1

Identyfikowanie i wzmocnianie potencjału wewnętrznego osadzonych.

W tym zakresie prowadzona jest cała praca resocjalizacyjna, która w literaturze jest bardzo szeroko definiowana, między innymi jako:

- modyfikacja zachowań,
- zmiana społecznej przynależności,
- przebudowa emocjonalna,
- wrastanie w „kulturę” zaspokajania potrzeb,
- kształtowanie prawidłowych postaw społecznych,
- „nawrócenie” do wartości wyższego rzędu¹¹.

Resocjalizacja penitencjarna odbywa się przy pomocy określonych metod „...które umożliwiają dokonywanie określonych zmian w osobowości więźniów i tym samym pozwalają uzyskać pożądane zmiany w zachowaniu¹²”. Bardzo duże znaczenie ma uwzględnienie zasad oddziaływania resocjalizacyjnego, do których można zaliczyć: zasadę indywidualizacji czy zasadę otwartości na drugiego człowieka. Posługiwanie się owymi zasadami daje większe szanse na dotarcie do osadzonego oraz jego otwarcie się na współdziałanie. Zakres współdziałania osadzonego z personelem w procesie resocjalizacyjnym oraz efektywność tego procesu bardziej zależy od subiektywnego postrzeżenia wychowawcy przez więźnia niż od obiektywnych kompetencji i poprawności procedur oddziaływania. Osiągnięcie zamierzonych

¹¹ R.Tadla, *Resocjalizacja skazanych*, źródło: file:///C:/Users/Kasia/Downloads/7_tadla.pdf z dnia 20.10.2018 r.

¹² <http://wpia.uwm.edu.pl/czasopisma/sites/default/files/uploads/KPP/2017/2/88-94.pdf>

celów resocjalizacyjnych jest zatem uzależnione od postawy więźnia wobec wychowawcy i odwrotnie. Kontakt ten powinien zaowocować wzajemnym zaufaniem wychowawcy i osadzonego. Praca resocjalizacyjna opiera się na wielu metodach, które są indywidualnie dobierane przez specjalistów zatrudnionych w zakładach karnych. Zastosowanie wielu metod indywidualnych przynosi wymierne efekty we wzmacnianiu potencjałów skazanych. Odwołując się jednak do modelu ABCD, który opiera się na wykorzystaniu społecznego potencjału nie zapominajmy o wpływie grupowym w procesie resocjalizacji. Metody oparte na wpływie grupowym wykorzystują znaczenie grupy społecznej w procesie zachowania jednostki. Wynika to z faktu, że wielu przestępców popełnia przestępstwo w ramach zorganizowanej grupy przestępczej. Grupa taka stanowi zatem ważny punkt odniesienia. Ustalenie znaczenia grupy w kryminogenezie pozwala sądzić, że wartość oddziaływań opartych na grupie społecznej odniesie większe korzyści resocjalizacyjne niż inne metody. Biorąc powyższe pod uwagę, należy stwierdzić, że „istotnym wyzwaniem penitencjarnym jest tworzenie, alternatywnych grup społecznych opartych na silnej więzi społecznej”¹³. Do budowania takich więzi społecznych odnosi się model ABCD.

Budowanie partnerstw przełoży się na zbudowanie zasobów, z których będzie mógł czerpać osadzony po opuszczeniu zakładu karnego, a także będzie mógł wprost uczestniczyć w realizacji wyznaczonych celów oraz podejmowaniu działań na rzecz dobra wspólnego.

II.2

Budowanie partnerstw na rzecz wspólnego działania w realizacji celu. Identyfikowanie i angażowanie zasobów zewnętrznych

Jak budować partnerstwa?

Istotną rolę w każdej działalności odgrywają partnerstwa. I to zarówno te zawiązane w sposób formalny, jak i nieformalny. Możemy wymienić następujące modele zawieranych partnerstw:

¹³ H. Machel, *Więzienie jako instytucja karna i resocjalizacyjna*, Gdańsk 2003, s. 50

- partnerstwa publiczno-prywatne/społeczne, zawierane pomiędzy instytucjami publicznymi, podmiotami prywatnymi/społecznymi w celu realizacji określonych działań, najczęściej ze sfery publicznej,
- partnerstwo projektowe, tworzone w zakresie realizacji określonych działań projektowych,
- partnerstwo lokalne, sektorowe np. publiczne – społeczne – prywatne, podmioty kościelne, naukowe, grupy nieformalne, również o charakterze klastra społecznego. Porozumienie instytucji i organizacji, które chcą działać na rzecz wspólnego celu, również we wzajemnym uzupełnianiu się¹⁴.

Ukierunkowanie skutecznych działań w oparciu o współdziałanie w partnerstwie przynosi bardzo wymierne korzyści, których nie sposób przecenić. Wymaga to jednak nie tylko determinacji w wypracowania reguł współdziałania, ale i również ciągłego monitorowania. Budowanie partnerstw – reguła pięciu kroków:

Krok 1 jest związany z określeniem problemów/potrzeb, w rozwiązaniu/ zaspokojeniu, którym winno służyć partnerstwo, rozpoznaniem i analizą lokalnych zasobów ludzkich i instytucjonalnych, pod kątem ich ewentualnego włączenia we wspólne działania oraz wypracowaniem wstępnej wizji przyszłego partnerstwa.

Krok 2 wiąże się z przeprowadzeniem rozmów z potencjalnymi partnerami, celem przekonania do idei partnerstwa i namówienia do włączenia się we wspólne działania oraz zaproszenia ich na spotkanie (należy pamiętać, żeby nie zrażać do siebie osób, które nie wyraziły chęci współdziałania).

Krok 3 to spotkanie z potencjalnymi partnerami, służące wzajemnemu poznaniu się, ustaleniu celu i zasad współdziałania,

¹⁴ Źródło: http://www.roszefs.boris.org.pl/old.partnerstwa.boris.org.pl/pl_partnerstwo-rodzaje.html, z dnia 17.10.2018 r.

określeniu modelu i kształtu partnerstwa oraz roli poszczególnych partnerów i ich oczekiwań. Najczęściej te sprawy są omawiane, ustalone podczas kilku kolejnych spotkań, a pierwsze spotkanie służy bardziej wzajemnemu poznaniu się i podjęciu decyzji przez poszczególnych partnerów, czy są zainteresowani współpracą; podczas następnych spotkań z osobami, które zadeklarowały udział w partnerstwie, ustalone są cele i zasady partnerstwa.

Krok 4 jest związany z wypracowywaniem strategii działania partnerstwa i planów działania oraz ustaleniem spraw związanych z logistycznym zabezpieczeniem działań partnerstwa (zaplecze lokalowe, obsługa, przepływ informacji itp.).

Krok 5 wiąże się z realizacją i monitorowaniem zaplanowanych działań. Ważny w tym zakresie jest równomierny rozkład zadań między poszczególnymi partnerami¹⁵.

Pracownicy wszystkich instytucji oraz organizacji działających w danej społeczności włączeni są w proces niesienia pomocy osobom przeżywającym trudności. Współpracują na zasadzie partnerstwa, włączając w sposób komplementarny swoje zakresy realizowanych usług i tworząc spójny system pomocy.

Wyzwaniem dla skutecznej realizacji procesów readaptacji opuszczających zakłady karne oraz ich rodzin jest podejmowanie wielopłaszczyznowej i interdyscyplinarnej współpracy wielu podmiotów. Poza zaangażowanymi resortami: służby więziennej, kuratorskiej służby sądowej oraz pomocy społecznej do systemu należy w większym wymiarze włączyć służby zatrudnienia, organizacje pozarządowe oraz inne instytucje, między innymi oświaty i wychowania, prywatnych przedsiębiorców. Tylko takie współdziałanie może przyczynić się

¹⁵ Z. Wejcman, G. Gnatowska, Partnerstwo. Rola i proces tworzenia, Wydawnictwo Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL, Warszawa 2005, s. 12 – 15.

do realizacji wielu postulatów w zakresie zmian. Podejmowanie skutecznej współpracy wymaga:

- budowania partnerstwa,
- wspólnego określanie celów i zadań – kierunków oddziaływań,
- integracji stosowanych metod i narzędzi pracy,
- bieżącej wymiany informacji, centralnej bazy danych
- wspólnego monitoringu i ewaluacji działań.

Szczególną rolę w procesie readaptacji pełnią organizacje pozarządowe. Wiele działań prowadzonych przez trzeci sektor uzupełnia, a nawet realizuje obowiązki służb społecznych. To właśnie te organizacje prowadzą w Polsce kompleksowe projekty usamodzielniania, mieszkania chronione, często są jedynym miejscem świadczącym specjalistyczną pomoc.

Wyzwaniem dla udzielania skutecznej pomocy osobom opuszczającym zakłady karne i ich rodzinom jest stworzenie spójnego, wzajemnie uzupełniającego się i ściśle współpracującego systemu międzyinstytucjonalnej i międzysektorowej pomocy postpenitencjarnej.

Rys. 5. Schemat współpracy na rzecz readaptacji osób opuszczających zakłady penitencjarne.

W modelu ABCD nacisk kładziony jest na udział i współpracę w realizacji działań wszystkich podmiotów, zwłaszcza społeczności lokalnej.

Wyzwaniem dla udzielania skutecznej pomocy osobom opuszczającym zakłady karne i ich rodzinom jest stworzenie spójnego, wzajemnie uzupełniającego się i ściśle współpracującego systemu międzyinstytucjonalnej i międzysektorowej pomocy.

Mapowanie, czyli tworzenie sieci zasobów społecznościowych

Mapowanie zasobów pomaga w tworzeniu odpowiednich relacji między partnerami współpracującymi w ramach realizacji określonego celu. Dzięki identyfikacji odpowiednich ludzi, stowarzyszeń, lokalnych instytucji biznesowych, pomocy społecznej oraz agencji rządowych, buduje się odpowiednie sieci, pozwalające na skuteczną i efektywną pomoc. Głównym zatem celem sporządzania map zasobów jest powstawanie relacji, które uruchamiają zasoby społeczności do działania. Należy również pamiętać, że mapa zasobów nigdy nie jest tworem w pełni ukonstytuowanym, tworzy się ona bowiem w miarę identyfikacji kolejnych problemów i możliwości.

Mapowanie rozpoczyna się zawsze od **wyznaczenia jasnego i konkretnego celu**, który dzięki partnerstwu społecznościowemu ma być osiągnięty. Do wyznaczonego celu należy **zidentyfikować osoby lub grupy**, które dysponując odpowiednimi zasobami mogą być pomocne w jego realizacji. Zgodnie z metodą ABCD przydatne na tym etapie tworzenia mapy zasobów będą rozmowy edukacyjne, myślenie skoncentrowane na zasobach oraz skuteczna mobilizacja poszczególnych osób i instytucji mogących zaangażować się w partnerstwo społecznościowe. Przykładem działania na tym etapie może być poniższy schemat:

Elementy zasobów osobistych:

- Dary, talenty, marzenia, nadzieje, lęki

Mapa stowarzyszeń:

- Stowarzyszenia, które znasz
- Stowarzyszenia, których jeszcze nie znasz
- Czym się obecnie zajmują?
- Czy mówili, że chcą coś zrobić, ale jeszcze tego nie zrobili?
- Co mogą zrobić, jeśli się ich o to poprosi?

Mapa instytucji:

- Talenty pracowników i wolontariuszy
- Pomieszczenia i sprzęty
- Na co wydają pieniądze – zaopatrzenie, usługi, zatrudnienie itd.
- Obecne relacje ze społecznością
- Dylematy
- Możliwości

Mapa przestrzeni:

- Co jest w okolicy? Parki, szkoły, biblioteki, centra społecznościowe, szpitale i przychodnie, mieszkania, domy jednorodzinne, lokalne przedsiębiorstwa, ścieżki rowerowe i spacerowe, tereny zielone, niezabudowane działki itd.
- Co tam się dzieje? Działalność klubu dzielnicowego, sport i rekreacja, przestępczość, aktywność seniorów i młodzieży, sprzętanie, problemy z przestrzeganiem norm, rodzaj zabudowań mieszkalnych itd.

Mapa ekonomii okolicy:

- Jaki jest przepływ pieniędzy – do (i z) okolicy
- Rozwój lokalnych przedsiębiorstw
- Szanse dla nowych przedsiębiorstw
- Miejsca pracy

WAŻNE: Sporządzając mapę sieci relacji należy przede wszystkim pamiętać, aby:

1. Rozmowy zacząć od osób, które się bezpośrednio zna.
2. Unikać akwizytorskich telefonów.
3. Prowadzić rozmowy z liderem stowarzyszenia/instytucji, bowiem to on najlepiej zna cele, możliwości, zasoby oraz problemy swojej grupy.

Istotnym efektem prowadzonych rozmów jest uzyskanie zobowiązania do współpracy z konkretnym określeniem przyszłych zadań. Należy jednak pamiętać, że nie można kolejnych zadań odgórnie wyznaczać czy przydzielać. Trzeba każdorazowo pytać o to, co dane osoby mogą/chcą zrobić na rzecz planowanego przedsięwzięcia.

Pamiętaj! Nie rób tego, czego nikt nie chce. Tylko dobrowolna i autentyczna chęć współdziałania ma sens.

Przykład rozmowy inicjującej współpracę:

Przedstawienie siebie, swojej grupy i swoich celów.

Jesteśmy przedstawicielami stowarzyszenia/fundacji/instytucji, działającej na rzecz osób opuszczających zakłady karne. Staramy się zaangażować lokalne stowarzyszenia do współpracy mającej na celu poprawę przebiegu readaptacji skazanych.

Dowiedz się o...

- Stowarzyszeniu – nazwa, adres, numer telefonu, osoba do kontaktu
- Spotkaniach – kiedy, gdzie, o której, spotkania otwarte czy za okazaniem zaproszenia?
- Liderach – kim są? co robią?
- Celu nadrzędnym – czym się zajmuje ich stowarzyszenie? Dlaczego to robią?
- Czym jeszcze się zajmują?
- Co mogliby robić dalej, w przyszłości? Dlaczego akurat to?

- Jaki jest ich interes w naszych celach?
Wiele osób opuszczających zakłady karne doświadcza licznych problemów, które utrudniają proces ponownego przystosowania się do życia w społeczeństwie. Czy uważasz, że wasze stowarzyszenie, albo niektórzy z członków, byłiby zainteresowani współpracą z nami w tej sprawie?
- Jeżeli są punkty wspólne, to jakie będą dalsze kroki?

Jak Was zaangażować?

Jak mamy się dowiedzieć, czym wasze stowarzyszenie chciałoby się zająć?

- Z jakimi jeszcze lokalnymi stowarzyszeniami macie kontakt?
- Czy przypuszczacie, że także one mogą być zainteresowane naszymi celami?

Kogo znacie tam osobiście?

Czy nas sobie przedstawicie?

Kogo jeszcze powinniśmy poznać?¹⁶

Partnerstwo ukierunkowane na readaptację osób opuszczających zakłady karne

Doświadczenie wskazuje na podejmowanie działań w zakresie readaptacji osadzonych oraz pomocy ich rodzinom przez trzy sektory: więziennictwo, kuratorów sądowych oraz pomoc społeczną. Każdy z tych obszarów posiada odrębne zobowiązania prawne do podejmowania działań w tym zakresie oraz wskazanie do podejmowania działań po sobie następujących. Tylko w niewielkim zakresie zadania te realizowane są wspólnie i nie jest to praktyką powszechną. Częściej współpraca ta realizowana jest na zasadzie kontynuacji działań rozpoczętych przez służbę więzienną, w zakresie ogólnie pojętej reso-

¹⁶ na podstawie: http://www.osl.org.pl/wp-content/uploads/2014/03/ABCD_w_praktyce.pdf

cializacji, z założeniem, że każdy skazany jest poddany resocjalizacji. W odrębnym zakresie działania te prowadzą kuratorzy sądowi oraz pracownicy socjalni. Funkcje oddziaływań tych obszarów kształtują się bardzo podobnie i najczęściej skupiają się na działaniach:

1. Edukacyjnych – uczenie skazanych – identyfikacja osobistych problemów, ustalanie priorytetów, szukanie rozwiązań, podniesienie kompetencji społecznych (terapia uzależnień, działalność edukacyjno-korekcyjna i psychoedukacja).
2. Aktywizujących – do samopomocy, wydobywania własnych zasobów, rozwijania zainteresowań, ukazywania perspektyw na przyszłość.
3. Praktycznych – wyposażenia w praktyczne umiejętności – ułatwianie kontaktów z instytucjami ze środowiska otwartego, kształtowanie umiejętności korzystania z zasobów tych instytucji, prowadzenie treningów wypełniania ról społecznych, np. pracownika, rodzica, partnera.
4. Opiekuńczych i ratowniczych – rzecznictwo spraw osadzonego przed innymi instytucjami, pomoc materialna i organizacyjna, opieka socjalna i medyczna¹⁷.

Służba penitencjarna pełni w tym zakresie szczególną rolę, ponieważ podejmuje działania bezpośrednio po orzeczeniu izolacji skazanego. Stworzenie więc warunków skutecznej resocjalizacji, również tych o charakterze edukacyjnym, umożliwiających zdobycie zawodu, przekwalifikowania zawodowego jest elementem szczególnie istotnym.

Ważne ogniwo tego systemu stanowi również możliwość świadczenia pracy w warunkach izolacji. Zgodnie z modelem ABCD już w trakcie pobytu w zakładzie karnym odbędzie się znaczący okres **wydobywania i uświadamiania potencjału** tkwiącego w osadzonych.

---

¹⁷ I. Dybalska, *Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego*, Warszawa, 2014, s. 67

Kuratorska służba sądowa

Kurator sądowy realizuje zadania określone prawem na rzecz sądu karnego oraz rodzinnego. Zadania te mają charakter zarówno wychowawczo – resocjalizacyjny, diagnostyczny, profilaktyczny jak i kontrolny. Kuratorzy sądowi wykonują swoje zadania w środowisku podopiecznych, a także na terenie zamkniętych zakładów i placówek ich pobytu, w szczególności na terenie zakładów karnych, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz leczniczo-rehabilitacyjnych (Ustawa z dnia 27 lipca 2001r., o kuratorach sądowych, Dz.U. z 2014 poz. 795).

Kurator sądowy pełni zatem ważną funkcję zarówno w procesie przygotowania do readaptacji jak i już po opuszczeniu placówki penitencjarnej. Do zadań kuratora należy między innymi przygotowanie środowiska rodzinnego i społecznego do powrotu skazanego zgodnie z jego potrzebami oraz możliwościami tego środowiska, szczególnie w zakresie rozwiązywania trudności życiowych¹⁸. Kurator pracuje z indywidualnym przypadkiem osoby opuszczającej zakład karny w klasycznym modelu trzech etapów:

1. Rozpoznanie przypadku – diagnoza osobowości.
2. Opracowanie planu – kontraktu.
3. Realizacja planu – etap pracy z przypadkiem.

Kurator, na drodze skutecznej readaptacji, współpracuje ze służbą więzienną, podejmując działania z podopiecznym w warunkach izolacji. Pełni on również ważną rolę w kontakcie z jego rodziną i pośredniczy ze światem na wolności.

Pomoc społeczna

Pracownik socjalny podejmuje szereg działań w zakresie pracy socjalnej w stosunku do osoby, która przechodzi proces readaptacji społecznej oraz jej rodziny.

---

¹⁸ I. Dybalska, op.cit.,s.78

Ewa Marynowicz-Hetka za Robertem Castel, wskazuje następujące funkcje pracy socjalnej¹⁹:

- ochronna, która stymuluje pracę socjalną jako strażnika i stymulatora zmian w życiu społecznym oraz dystrybutora dóbr. Pracownik socjalny jest tu traktowany jako zaradzający problemom społecznym,
- kontestująca, w której pracownik socjalny skupia swe działanie na uświadamianiu mechanizmów społecznych i przedstawia się jako rzecznik osób wyłączonych z życia społecznego. Pracownik socjalny jest tu traktowany bliżej roli działacza społecznego niż pracownika,
- mediacyjna, którą przeciwstawia się zarządzaniu problemami społecznymi. W tym ujęciu pracownik socjalny podejmuje wspólnie z klientem opracowanie kontraktu socjalnego. Pracownik socjalny stawia się w roli towarzysza i osoby wspierającej jednocześnie.

Tak więc, pracę socjalną cechuje dynamiczny proces, podlegający ciągłej analizie, zorientowany na profilaktykę i przybliżanie problemów społecznych oraz działanie w kierunku wywołania zmian.

Szczególną rolę w procesie readaptacji pełnią organizacje pozarządowe. Wiele działań prowadzonych przez te organizacje uzupełnia, a nawet realizuje obowiązki służb społecznych. To właśnie te organizacje prowadzą min. kompleksowe projekty usamodzielniania, mieszkania chronione, często są jedynym miejscem świadczącym specjalistyczną pomoc.

Kluczem do sukcesu w podejmowaniu działań jest zaangażowanie również innych zasobów społecznych. Aby jednak tak się stało niezbędne jest podjęcie animacji tej współpracy.

---

¹⁹ E. Marynowicz-Hetka, *Pedagogika społeczna*, Warszawa 2005 s. 357-358.

KROK III

Wspólne działanie to kolejny krok w modelu ABCD. Sprowadza się on nie tylko do stwierdzenia, że razem jesteśmy lepsi, ale również do tego, że:

*Sami możemy wszystko,
razem możemy więcej!!!*

Po określeniu celu, wzmocnieniu potencjałów wewnętrznych osadzonych, zidentyfikowaniu i zbudowaniu partnerstwa na rzecz wspólnego działania, przychodzi czas na to właśnie sprawdzenie się w DZIAŁANIU.

Podjęmowanie działań w społeczności lokalnej, z wykorzystaniem indywidualnych potencjałów poszczególnych członków danego społeczeństwa jak i wykorzystanie zasobów społecznych wymaga animacji społecznej.

Animacja społeczna

Słowo animacja pochodzi od słów łacińskich *anima* – dusza, *animatio* – ożywienie, *animus* – wigor i czasownika *animo, -are*, który w łacinie oznacza:

- dąć, dmuchać,
- tchnąć życie w coś, obdarzyć duszą, powoływać do życia.,
- pobudzić, dodawać odwagi, zachęcać, śmiałym czynić. W języku francuskim słowo *animer* znaczy wnosić życie, dodawać siły do działania, zapoczątkować określone przedsięwzięcie, zachęcać.

Animacja społeczna to SPOSÓB I PROCES:

- kształtowania społeczności/wspólnoty (budowania relacji i więzi społecznych),
- aktywizacji i mobilizacji społecznej,
- kreatywnego uruchamiania potencjału ludzi, grup i społeczności,
- emancypacji i upodmiotowienia ludzi, grup i społeczności (zwłaszcza marginalizowanych i wykluczonych społecznie),
- partycypacji publicznej (uzyskania wpływu na decyzje)²⁰.

Animowanie to tchnięcie życia w osobę, grupę, społeczność, instytucję i organizację. Jest takim oddziaływaniem na podmiot, które go nie stwarza, nie formuje lecz aktywizuje, skłania do aktywności, zachęca do samodzielnych działań. Czasem jest sposobem odkrycia i zrealizowania ukrytych pragnień i marzeń.

Animuje się to:

- co już jest, ale jest bez życia (nie działa, nie odpowiada na potrzeby, nie przynosi satysfakcji)
- to czego nie ma, ale wielu (często) podświadomie odczuwa tego brak.

Animacja społeczna to odkrywanie we współpracy z innymi ludźmi nowych możliwości, własnego potencjału, prawdziwych potrzeb – siły sprawczej jaka jest w NAS ludziach.

Metoda animacji społecznej może być zastosowana na rzecz readaptacji osób opuszczających zakłady karne i wsparcia ich rodzin w dowolnej konfiguracji:

- **społecznej** (terytorialnej, problemowej, potencjału, sąsiedzkiej, wirtualnej),
- **zawodowej** (pracownicy socjalni, animatorzy kultury, nauczyciele, bibliotekarze, urzędnicy), branżowej (kultura, przedsię-

²⁰ <http://www.cal.org.pl/animacja-spoleczna/czym-jest-animacja/historia/>, z dnia 18.10.2018 r.

biorczość, zdrowie, mieszkalnictwo, oświata, pomoc społeczna, ekologia)

- **instytucjonalnej** (domy kultury, ośrodki pomocy społecznej, organizacje pozarządowe, samorządy, szkoły, przedsiębiorstwa, urzędy pracy, partnerstwa lokalne, biblioteki, muzea)²¹.

Animator społeczny to osoba realizująca działania w społeczności lokalnej

Swoje działania prowadzi w sprawnie zorganizowanej i ukierunkowanej na osiągnięcie założonych celów społeczności lokalnej.

Do podstawowych zadań animatora społeczności lokalnej należy:

- ułatwianie kontaktów, doprowadzenie do lepszego poznania się mieszkańców oraz tworzonych przez nich grup i środowisk,
- animowanie wśród mieszkańców dyskusji dotyczących ważnych aspektów życia codziennego, a zwłaszcza nierozwiązanych lokalnych problemów,
- wyszukiwanie i wspieranie liderów lokalnych,
- diagnozowanie potencjału lokalnego środowiska,
- inicjowanie powstawania grup obywatelskich,
- motywowanie grup i środowisk do podejmowania aktywności ukierunkowanych na dobro wspólne,
- budowanie lokalnych koalicji,
- moderowanie sytuacji edukacyjnych w środowisku,
- pobudzanie energii potrzebnej do podjęcia i podtrzymania działania przez osobę/grupę²².

Rola animatora społecznego jest często przypisywana pracownikom służb społecznych, głównie pracownikowi socjalnemu. Jest on faktycznie wprost predysponowany do podejmowania takiej roli. Pra-

²¹ <http://www.cal.org.pl/animacja-spoleczna/czym-jest-animacja/metoda/>, z dnia 20.10.2018 r.

²² T. Kazimierzczak, B. Bąbska, M. Popłońska – Kowalska, M. Rymusza M., *Środowiskowe role pracownika socjalnego*, Wydawnictwo IPS, Warszawa 2013, s.17

ownik socjalny na etapie edukacji przygotowujący jest do podejmowania takiej roli zawodowej. Praca środowiskowa jest również coraz szerzej podejmowana i realizowana przez organizacje pozarządowe działające w trzecim sektorze.

Podjęcie i realizacja roli animatora społeczności lokalnej wymaga konkretnej wiedzy, szeregu kompetencji i umiejętności. Do najważniejszych kompetencji należą umiejętności: diagnozowania, planowania, organizacyjne, samodzielności w działaniu i umiejętność pracy zespołowej, znajomość procesu grupowego, mediacyjne i negocjacyjne, komunikacyjne. Wysoka otwartość na budowanie relacji międzyludzkich.

Rolą animatora społecznego jest aktywizowanie społeczności lokalnej bez osobistego przejmowania przez niego funkcji przywódczej. To znaczy, że sam nie musi podejmować działań, a jedynie je stymulować i kierunkować na realizację złożonych celów. Jego rola jest więc aktywna, a nie dyrektywna. Pomaga on poprzez: edukowanie, inspirowanie, motywowanie i wspieranie procesu zmiany²³.

Każde działanie opiera się na wspólnie opracowanym planie przez wszystkich realizatorów.

Wspólne działanie wymaga zastanowienia się nad następującymi pytaniami:

- co trzeba zrobić?
- kto to zrobi?
- kiedy?
- w jaki sposób?
- co należy udostępnić?

---

²³ <http://www.cal.org.pl/animacja-spoeczna/czym-jest-animacja/metoda/>, z dnia 20.10.2018 r.

Teraz powinniśmy uzyskać odpowiedzi wszystkich aktywnych uczestników działania na poniższe trzy kluczowe pytania:

- jakich użyjemy środków? – wkład
- jakich użyjemy metod? – procesy
- w jaki sposób je wykorzystamy? – działania i rezultaty.

Wkład

Mówiąc o zasobach, mamy na myśli składniki niezbędne do przygotowania skutecznej działalności. Są to umiejętności i zasoby materialne, na których musimy budować. Nazywamy je wkładem, bo jest to dosłownie coś, co zostaje włożone w proces zmian.

Są to:

- pieniądze/budżety;
- pomieszczenia, np. sale spotkań, centra konferencyjne, tereny sportowe, gastronomia;
- sprzęt, np. kamery wideo, środki transportu, tablice, komputery;
- materiały edukacyjne, np. prezentacje multimedialne, książki, zestawy szkoleniowe, przewodniki;
- ludzie, którzy mają:
- czas,
- energię, zaangażowanie i motywację,
- odpowiednie umiejętności,
- odpowiednią wiedzę,
- odpowiednie doświadczenie,
- pomysły i wyobraźnię,
- władzę do podejmowania działań;
- zasady i wytyczne umożliwiające działania, które chcemy podjąć.

Należy pomyśleć nie tylko o potrzebnych środkach, lecz także o tym, skąd je wziąć. Skoro mówimy o metodzie planowania i ewaluacji opierającej się na uczestnictwie i partnerstwie owe środki mogą pochodzić od każdego z udziałowców, w tym:

- członków społeczności – młodzież, dorośli, grupy społecznościowe oraz organizacje,
- organizacji rozwoju społeczności oraz ich personelu,
- innych aktywnych zaprzyjaźnionych instytucji,
- instytucji zewnętrznych, np. fundatorów, decydentów politycznych.

Zakres i poziom środków, które mogą być potrzebne do podjęcia skutecznych działań będą zależały od:

- złożoności pożądanego rezultatu,
- tego, jak zamierzamy go osiągnąć.

Wkład może pochodzić z dowolnych źródeł, musi jednak być pewny, zanim zostanie uznany za element planu.

Nie jest możliwe udzielenie ostatecznej odpowiedzi na pytanie o zasoby/środki i przejście do kolejnych etapów – metod i działań. W praktyce myślenie o zasobach towarzyszy nam nieustannie, nawet wówczas, gdy przechodzimy do analizowania innych aspektów i stawiania kolejnych kroków.

Procesy/metody

Ważne jest, aby pomyśleć o stylu lub rodzaju planowanych działań w szerokiej perspektywie. Nie stawiamy tu pytań o to, kto, co i kiedy będzie robił. Zastanawiamy się raczej nad tym, jakie podejście okaże się najbardziej skuteczne i wydajne. Wybierając metody, czerpiemy z teorii zmiany w rozwoju społeczności, które odzwierciedlają jego fundamentalne wartości: czynnego uczestnictwa, równości, empowermentu i partnerstwa. Metody odnoszą się do kwestii takich, jak:

- szkolenia,
- rozwój sieci kontaktów,
- organizacja społeczności,
- badanie działań,
- marketing,

- dostarczanie informacji,
- rzecznictwo,
- prowadzenie kampanii,
- wizja.

Rezultat i działania

Plany działania upadają najczęściej dlatego, że nie dość precyzyjnie określono, kto będzie zobowiązany do czego, gdzie i kiedy. Dokonując przeglądu metod i technik, możemy wymyślić sposób, w jaki się do tego zabierzemy, pamiętając ciągle, że najczęściej diabeł tkwi w szczegółach.

Choć wydaje się to dość oczywiste, najważniejsze jest, aby plan wskazywał:

- działania, które będą podjęte,
- osoby odpowiedzialne za konkretne działania,
- czas i miejsce ich trwania.

Oczywiście podjęcie działań będzie możliwe tylko wtedy, gdy będziemy dysponowali odpowiednimi środkami. Jeśli nie mamy środków, to albo musimy je znaleźć, albo powinniśmy zmienić plan. Kontynuowanie bez względu na wszystko to pewna katastrofa.

Kiedy już określimy niezbędne działania, upewnijmy się, czy umożliwią nam one zastosowanie odpowiednich naszym zdaniem metod. Sposób działania nie może być przypadkowy. Wszystko należy tak przygotować, aby przynosiło korzyści. W rozwoju społeczności korzystamy z metod partycypacyjnych, ponieważ teoria naszej praktyki opiera się na dowodach świadczących o tym, że wspólne porozumienie doprowadzi do wartościowej i trwałej zmiany lepiej niż narzucanie odgórnych rozwiązań. Musimy się upewnić, czy podejmowane przez nas działania będą odzwierciedlały metody i podstawowe zasady rozwoju społeczności.²⁴

²⁴ A.Barr, S.Hashagen, *Jak osiągnąć lepszy rozwój społeczności. Podręcznik do planowania i ewaluacji model ABCD, CWAL CAL, Warszawa 2013, s. 145 – 149.*

KROK IV

Ewaluacja to proces, dzięki któremu możemy zdobyć wysokiej jakości informacje i dane pozwalające skuteczniej radzić sobie z problemami. Ewaluacja stanowi nieodłączny element rozwoju społeczności. Jeżeli rozwój społeczności ma uzasadnić swoje znaczenie w propagowaniu postawy obywatelskiej, integracji społecznej oraz edukacji poprzez empowerment osób, to bardzo istotne jest przedstawienie dowodów, w jaki sposób zachodził proces empowermentu i jak przyczynił się do osiągnięcia rezultatów.

Ewaluacja to część organizacji uczącej się

Organizacja ucząca się współdziała ze swoim otoczeniem, jest elastyczna, otwarta i wrażliwa na zmiany. Organizacje społecznościowe, instytucje wspierające ich pracę oraz instytucje sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego, aby być skuteczne, powinny stać się organizacjami uczącymi się. Złożoność procesu rozwoju społeczności powoduje, że wiarygodne informacje/dane są podstawą do ciągłej edukacji. Stąd ewaluacja pracy i jej rezultatu ma zasadnicze znaczenie dla natury organizacji uczących się.

Rozwój społeczności ma wymierne efekty i rezultaty

Historia rozwoju społeczności pełna jest niefortunnnych stereotypów. Ci, którzy oskarżają rozwój społeczności o „naiwną dobroczynność”, są wspierani przez tych, którzy uznają go za źródło zaaranżowanej i politycznie umotywowanej walki ze status quo społeczeństwa. Utrwalenie się tych stereotypów jest dowodem na to, że rozwojowi społecznościowemu w znacznej mierze nie udało się wyjaśnić i uzasadnić co i jak robi.

Umiejętność mierzenia efektów i rezultatów rozwoju społeczności jest konieczna. Model ABCD gromadzi, analizuje i ujednocila (kodyfikuje) elementy rozwoju społeczności. ABCD przedstawia pro-

ces empowermentu społeczności, jego efekty i rezultaty, a także wpływ na jakość życia społeczności. Tego typu struktura stanowi wartość dla organizacji, które pragną przedstawić innym swoją rolę w rozwoju społeczności, ale też – co równie istotne – pokazać, za co odpowiedzialne nie są. Sama metoda pomaga w zdobyciu materiału dowodowego potrzebnego dla oszacowania wartości i wpływu ich pracy. Jedynie na takich podstawach rozwój społeczności będzie uznany za działanie równie wartościowe, co pozostałe strategie rewitalizacji i zarządzania.

Rozwój społeczności musi polegać na uczestnictwie – społeczność lokalna powinna być skutecznym partnerem

Wartości i zasady rozwoju społeczności kładą nacisk na współpracę, zaangażowanie społeczności oraz prowadzenie przez nią programów. Rozwój społeczności nie może być zatem właściwie oceniony poprzez bezpośrednie wykorzystanie modeli narzuconych z zewnątrz, skupiających się na osiągnięciu celów i kosztach. Nie oznacza to oczywiście, że posiadanie jasno określonych celów i zwracanie uwagi na koszty jest nieistotne. Chodzi raczej o wyważenie relacji między kosztami a zyskami, a to powinno być uzgadniane pomiędzy zaangażowanymi partnerami.

Rozwój społeczności to proces wprowadzania zmiany, który wymaga zaangażowania wielu stron. Instytucje sektora publicznego zazwyczaj zapewniają możliwości systemowe, środki finansowe i podstawowe ramy, w których odbywa się rozwój społeczności. Organizacje pozarządowe mogą zapewnić różnego rodzaju wsparcie dla społeczności, czy to w edukacji, organizacji, czy zarządzaniu. Społeczności wraz z ich organizacjami dają czas, energię oraz lokalne zasoby. Jeżeli wszystkie te instytucje są stronami mającymi wpływ na rozwój społeczności, to wszystkie powinny być częścią planowania i ewaluacji, a także wyciągania nauki z własnych doświadczeń.

Często stosowana ewaluacja opierana jest na zasobach zewnętrznych. Zakłada się w niej przypadkowe zależności między działaniami-

mi a rezultatami, co jest dowodem całkowitego braku zrozumienia realiów pracy w obszarze rozwoju społeczności. Brakuje promowania znajomości procesu i jakościowej zmiany. Ekonomicznie zorientowane modele ewaluacji, które analizują głównie koszty i korzyści, również nie stanowią dużej wartości dla rozwoju społeczności. Oczywiście fundator ma prawo wiedzieć, czy jego środki zostały mądrze wydane. Również realizatorom potrzebna jest wiedza, jak najlepiej wykorzystać ograniczone wkłady, niemniej modele ewaluacji starające się jedynie dopasować określone efekty do kosztów nie mogą być skuteczne w rozumieniu rozwoju społeczności. Podejście ABCD oferuje model alternatywny, opierający się na zasadach rozwoju społeczności, który traktuje ewaluację jako narzędzie edukacyjne. W celu zrozumienia zmiany analizuje możliwie jak najwięcej procesów, skupiając się na rezultatach, a nie tylko na efektach²⁵.

---

²⁵ A.Barr, S.Hashagen, op.cit., s. 151 – 152.

5

Etapy i narzędzia pracy metodą ABCD

Organizowanie społeczności lokalnej jako metoda środowiskowej pracy socjalnej metodycznie przebiega według określonych etapów, składających się na zaplanowy proces oddziaływań:

1. Zbieranie informacji.
2. Ocena sytuacji.
3. Zachęcanie ludzi do spotkania się w celu podjęcia decyzji, jakim problemem chcą się oni zająć.
4. Tworzenie i wspieranie grupy/kampanii/koalicji.
5. Pomaganie grupie/kampanii/koalicji w planowaniu jej strategii i taktyk oraz określaniu priorytetów działań.
6. Umacnianie i podtrzymywanie grupy/kampanii/koalicji, gdy zaczynają realizować działania.
7. Dokonywanie przeglądu postępów i działań grupy/kampanii/koalicji.
8. Pomaganie grupie/kampanii/koalicji w zakończeniu działań lub podjęciu decyzji, co dalej.

Tak zaplanowany proces w swojej realizacji nie musi się kończyć. Wręcz przeciwnie, po szeregu wzmacniających doświadczeń, i pozytywnej zmianie zaczyna się od początku.

Strategia konsensusu i współdziałania jest najbardziej przydatną i skuteczną strategią wpływającą na wywoływanie pozytywnych trwałych zmian w społecznościach lokalnych.

W związku z tym powinna stanowić podstawę działań animatora, jeśli to tylko możliwe. Bazuje ona na założeniu, że podejmowane w społeczności lokalnej działania powinny odpowiadać na jej potrzeby i potencjał, zaś w proces zmian należy włączać lokalne zasoby ludzkie oraz instytucjonalne. Zakłada się przy tym nie tylko aktywny udział, ale również współdziałanie, zatem budowanie sieci współpracy jest jednym z podstawowych celów zaangażowania animatora. Podstawą działań realizowanych w oparciu o strategię konsensusu i współdziałania jest planowanie i praca metodą projektów, zwłaszcza animacyjnych, których kierunek wyznacza diagnoza oparta na badaniu i działaniu. Narzędziami wykorzystywanymi podczas realizacji tej strategii są: spotkania z mieszkańcami, różnego rodzaju grupy, budowanie sieci współpracy, w tym lokalne partnerstwa²⁶. Do grupy narzędzi wspierających proces zmian zalicza się: partnerstwo lokalne, wolontariat, grupy, kampanie społeczne i wydarzenia oraz rzecznicтво i informację obywatelską.

Ukierunkowanie skutecznych działań w oparciu o współdziałanie w partnerstwie przynosi bardzo wymierne korzyści. Nie sposób ich przecenić. Wymaga to jednak nie tylko determinacji w wypracowaniu reguł współdziałania, ale i również ciągłego monitorowania i ewaluacji efektów realizacji działań.

Ewaluacja i planowanie powinny być integralnie ze sobą powiązane.

Model ABCD przekonuje, że zdyscyplinowane podejście do ewaluacji musi opierać się na takim samym podejściu do planowania. Refleksja nad tym, co dany program ma za zadanie zmienić, skąd będzie wiadomo, że rezultat został osiągnięty oraz jak będzie rozumiana zmiana, musi pojawić się już na samym początku. Właściwe planowanie powinno brać pod uwagę ewaluację: skąd będzie wiadomo, czy plany przynoszą założony skutek. Model ABCD ma zatem równie dużą war-

²⁶ B. Bąbska, M. Rymśza, *Organizowanie społeczności lokalnej – metodyka pracy środowiskowej. Poradnik II*, Wydawnictwo IPS, Warszawa 2014, s. 20-21

tość przy planowaniu działań interwencyjnych rozwoju społeczności, jak podczas ich ewaluacji²⁷.

Ewaluację można najprościej zdefiniować jako proces polegający na sprawdzeniu i ocenie czy dane działania przyniosły oczekiwane rezultaty, co przyczyniło się do ich osiągnięcia, a co było barierą. Istotą ewaluacji jest jej użyteczność, czyli wykorzystanie jej wyników. Ocena danych działań (interwencji) jest punktem wyjścia do opracowania rekomendacji mających pomóc w zmianie postępowania, poprawieniu błędów lub powielaniu działań i rozwiązań, które się sprawdziły. Wnioski wyciągane z ewaluacji i formułowane w postaci rekomendacji mogą być wykorzystywane w działaniach bieżących oraz działaniach planowanych. Ewaluacja wspomaga proces zarządzania na każdym etapie wdrażania działań²⁸.

---

²⁷ A.Barr, S.Hashagen, op.cit, s. 21 – 25.

²⁸ *Podstawy ewaluacji dla pomocy społecznej*, ROPS w Krakowie, Kraków 2010, s. 7

6

Przykłady dobrych praktyk w zakresie realizacji programów readaptacyjnych

„Dobre praktyki” w zakresie rehabilitacji społecznej w Polsce

W większości placówek funkcjonują następujące formy oddziaływań penitencjarnych realizowane jako programy resocjalizacyjne i readaptacyjne:

- Program aktywności sportowo-rekreacyjnej skazanych przez organizację zajęć sportowych, rekreacyjnych oraz promocji zdrowego stylu życia.
- Program aktywności twórczej skazanych przez redagowanie i wydawanie gazety więziennej oraz edukacyjno-informacyjne kanały telewizyjne.
- Program edukacyjny readaptacji społecznej skazanych przez psychoedukację z zakresu profilaktyki agresji realizowany metodą ART (trening zastępowania agresji).
- Program edukacyjny readaptacji społecznej skazanych przez psychoedukację z zakresu profilaktyki przeciwalkoholowej.
- Program edukacyjny readaptacji społecznej skazanych przez psychoedukację z zakresu profilaktyki uzależnienia od narkotyków.
- Program readaptacji społecznej skazanych z problemem alkoholowym lub uzależnionych realizowany wspólnie z ruchem trzeźwościowym Anonimowych Alkoholików.
- Program doskonalenia zawodowego readaptacji społecznej skazanych przez szkolenie kursowe w określonych zawodach.

Program przygotowuje skazanych do podjęcia zatrudnienia w czasie odbywania kary, a także po opuszczeniu zakładu karnego. Skazani szkoleni są w bardzo wielu zawodach np.: kucharz, malarz, posadzkarz, stolarz, ślusarz, brukarz, technolog robót wykończeniowych w budownictwie, spawacz, ogrodnik, bądź przysposabiani do obsługi komputera lub kas fiskalnych.

- Program warsztatów aktywnego poszukiwania pracy (aktywizacja zawodowa skazanych).
- Program edukacyjny readaptacji społecznej dla skazanych sprawców przestępstw drogowych w stanie nietrzeźwym przez psychoedukację z zakresu profilaktyki przeciwalkoholowej oraz naukę udzielania pierwszej pomocy i ratownictwa.
- Program edukacyjny readaptacji społecznej skazanych przez stworzenie możliwości samokształcenia w zakresie nauki podstaw języka angielskiego.
- Program readaptacji społecznej skazanych przez integrację społeczną osób pozbawionych wolności z lokalnym środowiskiem.
- Program readaptacji społecznej skazanych przez pracę charytatywną na rzecz osób starszych, chorych i niepełnosprawnych. W ramach tego programu skazani wykonują stałe prace nieodpłatne i porządkowe na rzecz lokalnych domów pomocy społecznej. Ponadto okresowo skazani organizują dla podopiecznych imprezy o charakterze rozrywkowym, np. koncert piosenek popularnych.
- Program readaptacji społecznej skazanych z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej realizowany w ramach porozumienia z Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej.
- Program readaptacji społecznej skazanych przez twórczość własną, np. „Koło inicjatyw plastycznych”.
- Program readaptacji społecznej skazanych przez wspieranie inicjatyw społecznych organizowanych na rzecz dzieci (wychowanków domów dziecka, dzieci skazanych).
- Posługi religijne²⁹.

---

²⁹ A. Kieszowska, *Problemy readaptacyjne osób opuszczających placówki resocjalizacyjne*, „Problemy”, nr 2, 2009, s.104-105.

Oprócz wyżej wymienionych programów należy zwrócić również uwagę na działalność kulturalno-oświatową prowadzoną w zakładach karnych. Skazani aktywnie uczestniczą w zespołach artystycznych (26 teatrów więziennych, 44 zespoły muzyczne), wydają gazetki więzienne (ogółem 88 tytułów), biorą udział w przeglądach sztuki więziennej (np. Przegląd Sztuki Więziennej SZTUM, Konkurs Poezji Więziennej, Konkurs Twórczości Więziennej, Konkurs Szopki Bożonarodzeniowej, Konkurs Plastyczny „Satyra poza krawędzią”). Zazwyczaj wytwory prac skazanych zasilają lokalne bądź krajowe akcje charytatywne³⁰.

Z inicjatywy Służby Więziennej realizowane są wraz z różnymi podmiotami również innowacyjne programy i projekty resocjalizacyjne i readaptacyjne. Do najważniejszych z nich należą:

I. Programy resocjalizacyjne realizowane we współpracy z domami pomocy społecznej.

Program „Bona” powstał w 1998 roku i realizowany jest do chwili obecnej. Opracowany został przez personel Domu Pomocy Społecznej Zameczek w oraz personel Zakładu Karnego w Lublińcu. W ramach tego programu grupa skazanych kobiet przez 6 godzin dziennie opiekuje się dziećmi niepełnosprawnymi psychofizycznie, w zakresie zbliżonym do obowiązków personelu Domu Pomocy Społecznej. Badania ewaluacyjne wskazują jednoznacznie na pozytywne efekty resocjalizacyjne tj.: prowadzenie refleksji nad dotychczasowym życiem, wyciągnięcie wniosków z przeszłości, i tworzenie realistycznych planów na przyszłość, wyższy poziom samooceny, poczucie odpowiedzialności.

³⁰ I. Dybalska, *Trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego – między diagnozą a działaniem*, Warszawa: Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, 2012, s. 115-116.

Program „Duet” powstał w 2000 roku w Areszcie Śledczym Kraków-Podgórze i był przewidziany dla skazanych „absolwentów” programu terapii uzależnienia od alkoholu. Skazani mężczyźni jako wolontariusze opiekowali się podopiecznymi z Domu Pomocy Społecznej dla upośledzonych pełnoletnich mężczyzn.

Program „Cztery pory roku” został opracowany i wdrożony do praktyki przez personel więzienny Oddziału Zewnętrzny w Ustce na rzecz podopiecznych Domu Pomocy Społecznej w Machowinku. Polegał na organizowaniu mieszkańcom DPS rajdów na wydmy, wyjść do lasu i innych atrakcyjnych miejsc. Wycieczki były połączone z elementami edukacji przyrodniczej w formie konkursów i zabaw przy ognisku. Do realizacji programu pozyskano lokalnych sponsorów, przewodników turystycznych, firmy transportowe, placówki kulturalne oraz muzea³¹.

II. Programy resocjalizacyjne realizowane w obszarze zdrowia i życia.

Program pierwszej pomocy przedmedycznej opracowany i realizowany był w 2004 roku w Zakładzie Karnym w Czerwonym Borze. Podstawowym jego celem była zmiana postaw wobec wartości zdrowia i życia oraz nabycie praktycznych umiejętności w zakresie zachowań ratowniczych³².

Program „Seniorki” – sprzyjający przygotowaniu do readaptacji społecznej skazanych kobiet. Nadrzędnym celem programu jest kształtowanie gotowości uczestniczek do działania na rzecz drugiego człowieka, wspomaganie integracji społecznej oraz wzmacnianie wiary we własne siły i możliwości. Ponadto

³¹ I. Dybalska, *Trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego – między diagnozą a działaniem*, Warszawa: Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, 2012, s. 117-121.

³² tamże, s. 121.

w trakcie zajęć uczestniczki zdobywają wiedzę na temat profilaktyki gerontologicznej, którą mają możliwość wykorzystywać w pracy wykonywanej codziennie na terenie Domu Dziennego Pobytu „Klub Seniora” w Lublińcu. Praca ta ma charakter wolontarystyczny, a do obowiązków skazanych należy branie udziału w zajęciach rękodzieła artystycznego w celu wspomagania działań podopiecznych klubu, w grach planszowych, edukacyjnych, relaksacyjnych, warsztatach plastycznych. Skazane mają także możliwość edukowania się podczas spotkań prowadzonych przez pielęgniarkę na temat profilaktyki prozdrowotnej, pielęgnowania zdrowego stylu życia.

Program „Wiele potrafię, jeszcze więcej mogę” – skierowany do skazanych mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności w wieku senioralnym, tj. od 60 roku życia. Jest oparty na wielopłaszczyznowej współpracy pomiędzy kuratorem zawodowym, pracownikiem PUP, kierownikiem noclegowni, pracownikiem MOPR, lekarzem internistą, specjalistą terapii uzależnień, wychowawcą oraz psychologiem działu penitencjarnego. Efektem wspólnej pracy oraz zaangażowania grupy docelowej będzie przygotowanie poradnika dla osób w wieku senioralnym opuszczających jednostki penitencjarne. W poradniku osoby zainteresowane znajdą wszystkie niezbędne informacje o formach materialnego wsparcia, procedurach ubiegania się o mieszkania z zasobów gminy, możliwościach kontynuowania leczenia w warunkach wolnościowych, zapotrzebowaniu obecnego rynku pracy oraz zasadach przyznania ubezpieczenia społecznego. Poradnik przyjmie również formę multimedialną. Z myślą o seniorach zostaną również wykorzystane czytniki e-booków, w których wysoki kontrast i duży ekran pozwolą na zastosowanie większej czcionki, co ułatwi osobom starszym odczytywanie treści³³.

³³ <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/okregowy-inspektorat-sluzby-wiezienniej-w-katowicach-najlepsze-programy-resocjalizacyjne-w-polsce-powstaly-na-slasku>

Program „Żyj świadomie” sprzyja przygotowaniu do readaptacji społecznej skazanych w zakresie promocji zdrowia, przeciwdziałaniu rozprzestrzeniania się zakażeń wirusa HIV, HCV³⁴.

III. Programy resocjalizacyjne na rzecz ekologii

Program „Szlachetna Zakrętka” podejmowany w zakresie uwrażliwienia skazanych na problemy ekologii i ochrony środowiska naturalnego w formie edukacji połączonej z uczestnictwem w akcji zbierania plastikowych zakrętek do butelek na rzecz zakupu sprzętu rehabilitacyjnego dla niepełnosprawnych.

Program „Czyste Miasto” sprzyja readaptacji społecznej skazanych w zakresie kształtowania umiejętności społecznych poprzez wykonywanie nieodpłatnych prac porządkowych na rzecz samorządu terytorialnego.

Program „Więzienny Ekosystem” pomaga w uwrażliwianiu skazanych na problemy ekologii i ochrony środowiska naturalnego w formie edukacji połączonej z uczestnictwem w pracach na rzecz środowiska naturalnego³⁵.

IV. Programy resocjalizacyjne na rzecz zwierząt

Program „Centrum Rehabilitacji Zwierząt gospodarskich oraz domowych” powstał w Oddziale Zewnętrznym w Stawiszynie. Wstępnym etapem projektu był program readaptacji społecznej „Pieskie życie zza krat”, który realizowany był przy współpracy z Polskim Związkiem Instruktorów i Przewodników Psów Służbowych oraz Strażą dla Zwierząt w Polsce. Projekt właściwy natomiast prowadzony jest na Oddziale Zewnętrznym

---

³⁴ <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/Dla-kazdego-cos-pozytecznego-czyli-oferta-programow-resocjalizacyjnych-w-debickiej-jednostce-penitencjarnej>

³⁵ <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/Dla-kazdego-cos-pozytecznego-czyli-oferta-programow-resocjalizacyjnych-w-debickiej-jednostce-penitencjarnej>

Aresztu Śledczego w Grójcu, gdzie utworzono bazę dla zwierząt gospodarskich oraz domowych, znajdujących się w trudnej sytuacji: porzuconych, rannych czy chorych. W Stawiszynie powstaje pewien rodzaj gospodarstwa rolnego, nad którym pieczę będą sprawować osadzeni pod nadzorem kadry terapeutycznej. Osadzeni będą troszczyć się o zwierzęta, pomagać im w powrocie do zdrowia.

„Dobre praktyki” w zakresie rehabilitacji społecznej w Portugalii

Istnieje wiele organizacji społecznych, instytucji publicznych oraz osób prywatnych które współpracują z zakładami karnymi w celu udoskonalania i opracowywania nowych metod skutecznej resocjalizacji. Na szczeblu krajowym, europejskim i międzynarodowym prowadzone są liczne projekty, które dotyczą przede wszystkim szeroko rozumianej edukacji zarówno osadzonych, jak i personelu więziennego oraz poprawy warunków w więzieniach.

Jako przykłady organizacji społecznych, które współpracują z zakładami karnymi należy wymienić: REMAR, O Companheiro, Cruz Vermelha Portuguesa, APAC Portugal.

W zakładach karnych prowadzone są również różnorodne ponadprogramowe zajęcia oraz kursy np.: portugalski dla obcokrajowców, wychowanie obywatelskie, sztuki wizualne, zajęcia muzyczne i sportowe. Portugalskie służby więzienne dysponują także pulą stanowisk pracy w publicznych i prywatnych zakładach pracy, które mogą zostać obsadzone przez więźniów, odbywających kary pozbawienia wolności. Przykładem jest znana portugalska marka kawy DELTA, która we współpracy z więzieniem w Lizbonie prowadzi warsztat naprawczy ekspresów do kawy, młynków i zmywarek wykorzystywanych w cateringu.

W Portugalii istnieje kilka organizacji, które współpracują z osadzonymi i byłymi więźniami, pomagając im w procesie społecznej reintegracji i rehabilitacji. Poza tymi próbami podejmowane są obecnie

również inicjatywy, takie jak projekt „Entre Sistemas”, który wynika z potrzeby ciągłego podnoszenia jakości portugalskich więzień w odniesieniu do poziomu interwencji ich zespołów technicznych, sektora szkolnego, edukacji formalnej i nieformalnej (wolontariat i interwencja społeczna). Więcej informacji pod adresem: <https://www.entre-sistemas.eu/>. Według dostępnych danych statystycznych udostępnionych przez portugalskie służby więzienne, w 2017 roku blisko 80 organizacji społecznych opracowało 208 projektów z zakresu wsparcia działań edukacyjnych i szkoleniowych, wsparcia w zakresie potrzeb prawnych, rozwoju kultury i sztuki, rozwoju umiejętności personalnych i społecznych, relacji społecznych, doskonalenia obiektów więziennych, dostarczania towarów, sportu i promocji zdrowego stylu życia, relaksacji i medytacji. Pomimo istnienia tych projektów, programów i inicjatyw organizacje nie współpracują ze sobą, a każda z nich działa w różnych, indywidualnych obszarach.

W portugalskiej służbie więziennej wolontariat więzienny odgrywa ważną rolę w przygotowaniu osadzonych do zwolnienia nie tylko dlatego, że otwiera więzienia dla społeczności lokalnej, ale przede wszystkim ze względu na fakt, że osadzeni mogą kontynuować prace wolontarystyczne również poza murami więzienia.

„Dobre praktyki” w zakresie rehabilitacji społecznej w Rumunii

„Dzień z Ojcem” to program mający na celu reintegrację osób pozbawionych wolności poprzez wdrażanie i umacnianie wartości chrześcijańskich oraz angażowanie ich dzieci jako silnego czynnika motywującego w tym procesie. Program obejmuje 14 cotygodniowych spotkań w zakładzie karnym i 4 warsztaty, które odbywają się w instytucjach zewnętrznych. Spotkania te z udziałem rodziny odbywają się poza zakładem penitencjarnym. Program rozpoczął się w roku 2013 w Zakładzie Karnym w Timisoarze we współpracy ze Stowarzyszeniem Chrześcijańskich Mężczyzn w Timisoarze, a obecnie jest prowadzony w 23 więzieniach w Rumunii.

Skazani mogą również uczestniczyć w targach pracy organizowanych przez lokalne urzędy pracy, w trakcie których mają szansę na spotkanie się z potencjalnymi pracodawcami. Przedstawiciele lokalnych urzędów pracy udzielają osadzonym porad dotyczących wejścia na rynek pracy, a po zwolnieniu skazani mogą zgłaszać się do agencji pracy, które pomagają im w znalezieniu pracy. Ponadto wielu osadzonych otrzymuje konkretne oferty (od działań dobroczynnych po pracę zarobkową), które będą mogli podjąć w momencie zwolnienia z zakładu karnego.

W zakładzie penitencjarnym organizowane są kursy szkoleniowe i zawodowe, identyczne do tych prowadzonych poza zakładem, aby więźniowie mogli w czasie odbywania kary kontynuować naukę lub uzyskać kwalifikacje zawodowe.

Również Kościół Prawosławny oraz inne ośrodki wyznaniowe ułatwiają reintegrację społeczną i rodzinną poprzez mediację w społeczności, z której osadzeni pochodzą.

Jedno ze znaczących przedsięwzięć prowadzonych w zakresie readaptacji społecznej skazanych zostało zrealizowane w Centrum Edukacyjnym w Buzias. We współpracy ze stowarzyszeniem MISE EN SCEN, które wspomaga pokaz „Cirque du verite”, zostało zorganizowane przedstawienie edukacyjne pt.: „Effect-Affect”. Jego głównym celem było zapobieganie i zwalczanie przestępstw na tle seksualnym. Spektakl „Effect-Affect” udowodnił, że edukacja poprzez sztukę to jeden z najbardziej skutecznych sposobów profilaktyki i interwencji społecznej.

Kolejny projekt edukacyjny „Talking to personalities” skupiał się na przedstawieniu osadzonym pozytywnych i godnych naśladowania wzorów i postaw życiowych.

Projekt ten obejmował dwa spotkania. Jednym z nich było spotkanie z bohaterem rewolucji rumuńskiej w 1989 roku i współzałożycielem zespołu rockowego „Checkmate”.

W drugim natomiast wziął udział obecny wiceburmistrz miasta Buzias, który jest wzorem silnej osobowości, mocno zaangażowanym

w uprawianie sportu i jego promocję wśród dzieci i młodzieży. W tym obszarze działania należy również wspomnieć o projekcie „Let’s do it, Romania!”, w ramach którego młodociani przestępcy z Centrum Edukacyjnego w Buziaș wraz z uczniami Liceum Teoretycznego uporządkowali wschodnią stronę parku miejskiego, okolicę hotelu i plac zabaw dla dzieci. Projekt ten miał również na celu zmianę stereotypowego, często negatywnego obrazu osadzonego w społeczności lokalnej.

W celu utrzymania i rozwoju więzi społecznych instytucje pomocy społecznej dla osób mających trudności zorganizowały wizyty w Fundacji Kwasizabantu Voiteg i St. Ioan Social Centre. Projekty miały na celu ułatwienie młodocianym przestępcom nawiązania relacji z fundacjami zainteresowanymi udzieleniem skazanym wsparcia po zwolnieniu z zakładu, oferując im mieszkanie i pracę, dzięki czemu będą mieli większe szanse na reintegrację społeczną.

Każdego roku grupa młodocianych z Centrum Edukacyjnego w Buziaș bierze udział w projekcie „Hello, Dad” organizowanym przez stowarzyszenie Hello, Dad z okazji obchodów Dnia Ojca. Nieletni zaangażowani zostali w liczne inicjatywy, które miały miejsce w „Parku dla dzieci” w Timisoarze. Celem tego działania było zarówno świętowanie Dnia Ojca, jak i bardziej pozytywne postrzeganie roli ojca.

Głównymi zatem instytucjami, które wspierają więźniów w zakładach karnych i po zwolnieniu są przede wszystkim organizacje pozarządowe, w szczególności organizacje religijne. Zaangażowane są również instytucje rządowe (gminy, służby kuratorskie, powiatowe wydziały opieki społecznej, agencje pracy), jednak mają one zdecydowanie ograniczone zasoby ludzkie i materialne.

Warto również wspomnieć, że zgodnie z podjętą na szczeblu krajowym decyzją rządu nr 389/2015, dotyczącą zatwierdzenia Krajowej Strategii Reintegracji Społecznej Osób Pozbawionych Wolności na lata 2015-2019, mając na celu aktywizację osób, które odbywają karę pozbawienia wolności stworzono mechanizm działania i interakcji niezbędny dla instytucji publicznych i organizacji pozarządowych.

Celem tego międzyinstytucjonalnego, interdyscyplinarnego i stanowczego podejścia jest usprawnienie polityki kryminalnej i zapobieganie marginalizacji społecznej osób skazanych. W przedsięwzięcie to zaangażowane zostały następujące instytucje: Ministerstwo Sprawiedliwości – Krajowa Administracja Penitencjarna, Krajowa Dyrekcja ds. Kurateli, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych – Służba Koordynacyjna, Zapobiegawcze Centrum Retencji i Prewencji, Jednostka ds. Polityki Publicznej, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Pracy i Sprawiedliwości Społecznej – Dyrekcja ds. Polityki Zatrudnienia, Kompetencje i Mobilność Zawodowa, MAI – Krajowa Agencja Antynarkotykowa, M.M.J.S. – Krajowa Agencja ds. Zatrudnienia, Krajowy Urząd ds. Ochrony Praw Dziecka i Adopcji, M.M.J.S. – Departament Polityki Opieki Społecznej. Zróżnicowane i złożone zagadnienia związane z reintegracją społeczną osób, które popełniły przestępstwa omawiane są na poziomie rządowym, co oznacza, że Krajowa Strategia Reintegracji Społecznej Osób Pozbawionych Wolności na lata 2015–2019 została włączona do programu rządowego i jest jednym z priorytetów wymiaru sprawiedliwości.

Również za pośrednictwem Krajowej Strategii Reintegracji Społecznej Osób Pozbawionych Wolności zaangażowane instytucje dzielą się działaniami edukacyjnymi, psychologicznymi i społecznymi, które przyczyniają się do uzyskiwania konkretnych uprawnień przez osoby odbywające karę pozbawienia wolności. Celem ich jest przede wszystkim zwiększenie zasobów wspólnotowych na rzecz reintegracji społecznej.

